

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПОЛІСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

*Факультет економіки та менеджменту
Кафедра економіки, підприємництва та туризму*

Кваліфікаційна робота на правах рукопису

Швець Артем Сергійович

(ім'я та прізвище здобувача вищої освіти)

УДК 338.48

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

Туристичні ресурси як передумова розвитку індустрії туризму

Житомирської області

Спеціальність 242 «Туризм»

Подається на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

(підпис, ініціали та прізвище здобувача вищої освіти)

Керівник роботи:

Тищенко С.В.

(прізвище, ім'я, по батькові)

к.е.н., доцент

(науковий ступінь, вчене звання)

Житомир – 2025

Висновок кафедри економіки, підприємництва та туризму: за результатами попереднього захисту

Протокол засідання кафедри економіки, підприємництва та туризму

№ __ від «__» _____ 20__ р.

Завідувач кафедри економіки, підприємництва та туризму

д.е.н., професорка _____ Наталія ВАЛІНКЕВИЧ

(науковий ступінь, вчене звання) (підпис) (прізвище ,ім'я, по батькові)

«__» _____ 20__ р.

Результати захисту кваліфікаційної роботи

Здобувач вищої освіти _____ захистив (ла)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

кваліфікаційну роботу з оцінкою:

сума балів за 100-бальною шкалою _____

за шкалою ECTS _____

за національною шкалою _____

Секретар ЕК

(науковий ступінь, вчене звання)

(підпис)

(прізвище ,ім'я, по батькові)

АНОТАЦІЯ

Швець А. Туристичні ресурси як передумова розвитку індустрії туризму Житомирської області – Кваліфікаційна робота на правах рукопису. Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня бакалавр за спеціальністю 242 «Туризм». – Поліський національний університет, Житомир, 2025.

Розглянуто методичні засади формування туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму Житомирської області. Вивчено теоретичні основи туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму. Проведено аналіз розвитку індустрії туризму Житомирської області. Представлено оцінку туристичних ресурсів Житомирської області. Здійснено дослідження впливу стану туристичних ресурсів на розвиток індустрії туризму Житомирської області. Розроблено напрями удосконалення використання туристичних ресурсів у забезпеченні розвитку індустрії туризму Житомирської області.

Ключові слова: туризм, туристична діяльність, туристичні ресурси, туристична індустрія, розвиток туристичної індустрії Житомирщини.

SUMMARY

Shvets A. Tourist resources as a prerequisite for the development of the tourism industry of Zhytomyr region - Qualification work on manuscript rights. Qualification work for obtaining a bachelor's degree in specialty 242 "Tourism". – Polissia National University, Zhytomyr, 2025.

The methodological principles of the formation of tourist resources as a prerequisite for the development of the tourism industry of Zhytomyr region are considered. The theoretical foundations of tourist resources as a prerequisite for the development of the tourism industry are studied. An analysis of the development of the tourism industry of Zhytomyr region is carried out. An assessment of the tourist resources of Zhytomyr region is presented. A study of the impact of the state of tourist resources on the development of the tourism industry of Zhytomyr region is carried out. Directions for improving the use of tourist resources in ensuring the development of the tourism industry of Zhytomyr region are developed.

Keywords: tourism, tourist activity, tourist resources, tourist industry, development of the tourist industry of Zhytomyr region.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ	8
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ.....	15
2.1. Аналіз розвитку індустрії туризму Житомирської області	15
2.2. Оцінка туристичних ресурсів Житомирської області	23
2.3. Дослідження впливу стану туристичних ресурсів на розвиток індустрії туризму Житомирської області	31
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ	39
ВИСНОВКИ	47
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	50

ВСТУП

Актуальність теми. Туризм є однією з найбільш привабливих галузей економіки в усьому світі. Його успішний розвиток значною мірою залежить від наявності та ефективного використання туристичних ресурсів, які є основою для залучення туристів та створення привабливих умов для їх перебування. Туристичні ресурси охоплюють природні, культурні, соціальні та економічні фактори, які визначають привабливість регіону чи країни для туристичних відвідувань. Це можуть бути унікальні природні ландшафти, історичні пам'ятки, культурні традиції, а також сучасна інфраструктура, здатна забезпечити комфортний відпочинок та подорожі.

Наявність різноманітних туристичних ресурсів є важливою передумовою для розвитку індустрії туризму, адже саме ці ресурси формують образ регіону, визначають його конкурентоспроможність на туристичному ринку. Вони також впливають на можливості залучення інвестицій та створення нових робочих місць, що сприяє економічному розвитку території. Однак для того, щоб туристичні ресурси стали ефективною основою для сталого розвитку туризму, необхідно їх правильно оцінювати та управляти ними.

Значення туристичних ресурсів для індустрії туризму неможливо переоцінити. Вони мають безпосередній вплив на формування туристичних потоків, а також на розвиток суміжних галузей, таких як готельний бізнес, транспорт, харчування, сфера розваг. Без належної інфраструктури та збереження природних і культурних об'єктів, туристичний потенціал регіону значно знижується. Тому розвиток індустрії туризму вимагає інтеграційного підходу, що включає в себе збереження та ефективне використання туристичних ресурсів. Важливо також адаптувати існуючі ресурси до сучасних вимог та тенденцій ринку, зокрема через використання інноваційних технологій та стратегії сталого розвитку.

Аналіз останніх досліджень. Основним аспектам дослідження туристичних ресурсів в системі забезпечення розвитку індустрії туризму присвячені праці провідних українських учених-економістів, а саме:

Н.О. Алешугіної, О.С. Андрієць, Н.Г. Виговської, О.Ф. Дунаєвської, В.В. Камінецького, О.О. Колесник, М.М. Костриці, О.І. Северин, С.В. Тищенко, В.В. Шиманської, В.Г. Щабельської та інших.

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є дослідження сучасного стану, а також розробка напрямів удосконалення туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму Житомирської області.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких **завдань**:

- вивчити теоретичні основи туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму;
- провести аналіз розвитку індустрії туризму Житомирської області;
- представити оцінку туристичних ресурсів Житомирської області;
- здійснити дослідження впливу стану туристичних ресурсів на розвиток індустрії туризму Житомирської області;
- розробити напрями удосконалення використання туристичних ресурсів у забезпеченні розвитку індустрії туризму Житомирської області.

Об'єктом дослідження є процес формування туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму Житомирської області.

Предметом дослідження є теоретико-методичні засади формування туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму Житомирської області.

Методи дослідження. Теоретичним підґрунтям дослідження є базові принципи, наукові положення і сучасні розробки у сфері розвитку туристичних ресурсів. У роботі використано загальнонаукові методи пізнання об'єктивної природи економічних явищ і процесів, наукових узагальнень; проблемно-теоретичний аналіз і узагальнення літературних джерел; порівняння та узагальнення, формалізація, систематизація, абстрагування; методи групування та опитування (інтерв'ювання); конкурентний аналіз; аналіз фінансово-економічних показників; графічні та матричні методи обробки даних.

Інформаційною базою дослідження були наукові праці вітчизняних і зарубіжних учених, в яких висвітлені фундаментальні положення розвитку туристичних ресурсів у забезпеченні розвитку індустрії туризму в умовах сучасних реалій.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що вони сприяють формуванню ефективних стратегій розвитку туристичної індустрії Житомирської області. Результати дослідження дозволяють визначити ключові туристичні ресурси регіону та оцінити їх потенціал для залучення внутрішніх та міжнародних туристів. Це допомагає розробити рекомендації щодо покращення існуючої інфраструктури та створення нових туристичних об'єктів, що підвищить конкурентоспроможність.

Перелік публікацій автора за темою дослідження. Основні результати дослідження оприлюднені на таких заходах:

А. Швець, В. Шилкіна, А. Селіверстрова. Перспективи розвитку туризму в Україні з урахуванням досвіду ЄС. Сучасні виклики та перспективи розвитку економіки, підприємництва, торгівлі та біржової діяльності: зб. наук. пр. II Всеукраїнської науково-практичної інтернет конференції науковців та здобувачів вищої освіти (м. Кам'янець-Подільський, 17 квітня 2024 року). Кам'янець-Подільський: Заклад вищої освіти «Подільський державний університет», 2024. С. 121-124.

Швець Артем, Світлана Тищенко. Туристичні ресурси як основа гостинності. Євроінтеграційні процеси в готельно-ресторанному та туристичному бізнесі України: збірник тез доповідей Всеукраїнської науково-практичної студентської конференції (12 березня 2025 р.). Київ: НУБіП України. 2025. С. 69 –72 с.

Структура та обсяг роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних літературних джерел, додатків. Основний зміст роботи викладено на 52 сторінках друкованого тексту. Робота містить 22 таблиці та 3 рисунки. Список використаних літературних джерел налічує 44 джерела, що викладені на 4 сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЯК ПЕРЕДУМОВИ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ

Розвиток туристичних ресурсів є ключовою передумовою формування конкурентоспроможної та сталого функціонування індустрії туризму. Туристичні ресурси - це основа, на якій базується туристична привабливість території, її здатність задовольняти рекреаційні, пізнавальні, оздоровчі та культурні потреби мандрівників. Наявність унікальних природних, історико-культурних, соціально-економічних ресурсів створює потужний потенціал для залучення внутрішніх і зовнішніх туристів [14]. У сучасних умовах глобальної конкуренції розвиток туризму можливий лише за умови системного підходу до освоєння, охорони та раціонального використання туристичних ресурсів. Важливим є також забезпечення інфраструктурної доступності, екологічної безпеки та якісного сервісу [9].

Розвинені туристичні ресурси сприяють створенню нових робочих місць, підвищенню рівня життя населення та надходженню інвестицій. Вони також стимулюють розвиток суміжних галузей - транспорту, харчування, будівництва, культури. Саме тому державна політика у сфері туризму має бути орієнтована на підтримку та розвиток туристичних ресурсів. Комплексне управління туристичним потенціалом територій відкриває широкі можливості для сталого соціально-економічного розвитку. Отже, ефективний розвиток туристичних ресурсів - це фундамент для формування сильної та конкурентної індустрії туризму [22].

Поняття «туристичні ресурси» та «рекреаційні ресурси» часто вживаються як синоніми, оскільки туризм є однією з форм рекреаційної діяльності, спрямованої на відпочинок, оздоровлення, розваги, пізнання та інші види відновлення життєвих сил людини. Рекреаційні ресурси включають у себе сукупність природних, соціальних, історико-культурних та інфраструктурних елементів, які створюють умови для організації дозвілля й відпочинку.

Туристичні ресурси мають ті самі характеристики, але застосовуються безпосередньо у контексті туристичних поїздок і подорожей [1; 12].

Таким чином, туристичні ресурси можна розглядати як складову або конкретизовану форму рекреаційних ресурсів. У той же час, у наукових дослідженнях іноді проводиться розмежування між цими поняттями: рекреаційні ресурси охоплюють ширший спектр відпочинкової діяльності (включно з місцевим відпочинком), тоді як туристичні - орієнтовані на переміщення за межі постійного місця проживання. Проте в практичному значенні ці терміни здебільшого є взаємозамінними.

Туризм є ресурсно-орієнтованою суспільно-господарською системою, що функціонує на основі використання природних, культурно-історичних, соціально-економічних та інфраструктурних ресурсів. Саме ці ресурси формують туристичний потенціал регіону та визначають його привабливість для різних цільових аудиторій. У зв'язку з цим визначення поняття «туристичні ресурси», їхня класифікація, оцінка та ефективне використання набувають особливого значення у дослідженні сучасної туристичної діяльності.

У вітчизняному нормативно-правовому полі поняття «туристичні ресурси» закладене у Законі України «Про туризм», де у ст. 3 надається наступне досить нечітке визначення: «Туристичними ресурсами України є пропонувані або такі, що можуть пропонуватися, туристичні пропозиції на основі та з використанням об'єктів державної, комунальної чи приватної власності» [18].

У наукових дослідженнях поняття «туристичні ресурси» розглядається з різних точок зору, що свідчить про його багатогранність та складність. Автори детально характеризують його зміст за такими ознаками, як споживча вартість, взаємодія з іншими елементами туристичної системи, включеність у туристичний продукт, роль у формуванні туристичного потенціалу, комплексність, рекреаційність та ступінь людського втручання [7; 10; 28]. Такий підхід дозволяє розкрити як функціональні, так і якісні аспекти туристичних ресурсів у контексті їхнього впливу на розвиток туризму. Водночас у науковій спільноті відсутня єдина узагальнена позиція щодо сутності цього поняття, що

ускладнює його практичне застосування. Узагальнюючи існуючі тлумачення змісту поняття «туристичні ресурси», які були запропоновані різними дослідниками з урахуванням вищезазначених ознак, доцільно здійснити порівняльний аналіз підходів до його розуміння (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Характеристика підходів до розуміння поняття «туристичні ресурси»

Підхід	Визначення змісту за підходом	Автори, які підтримують підхід
Економічний	Туристичні ресурси як джерело економічної вигоди, що має споживчу вартість та формує туристичний продукт	О. Любіцева, І. Смаль, В. Кифяк
Географічний	Сукупність природних та антропогенних об'єктів, придатних для використання у туризмі з просторовим розташуванням	О. Бейдик, А. Топчієв
Рекреаційний	Ресурси, що забезпечують оздоровлення, відпочинок та відновлення життєвих сил людини	В. Мальований, Г. Шевченко
Системний (комплексний)	Туристичні ресурси як складова туристичного потенціалу, що взаємодіє з іншими елементами туріндустрії	Н. Мунін, С. Кузнєцова
Культурно-історичний	Об'єкти історико-культурної спадщини, традиції, пам'ятки, які становлять інтерес для туристів	М. Козьменко, Т. Ткаченко
Соціально-інфраструктурний	Ресурси, пов'язані з розвитком транспортної, готельної, інформаційної та іншої туристичної інфраструктури	Ю. Заставний, Н. Мироненко

Джерело: складено автором на основі аналізу літературних джерел

Узагальнюючи підходи до визначення поняття «туристичні ресурси», можна стверджувати, що воно трактується багатогранно - з економічної, географічної, рекреаційної, культурної та інфраструктурної точок зору. Усі підходи об'єднує визнання важливості туристичних ресурсів як основи формування туристичного продукту та розвитку туризму загалом. Різні автори акцентують увагу на тих чи інших аспектах залежно від мети дослідження або галузевого контексту. Така різноманітність підходів дозволяє комплексно оцінити потенціал територій і забезпечити управління туристичною діяльністю.

На основі проведеного дослідження вважаємо, що туристичні ресурси - це сукупність природних, культурно-історичних, соціально-економічних та інфраструктурних елементів території, що мають споживчу цінність для

туристів, формують основу туристичного продукту, забезпечують задоволення рекреаційних потреб людини та виступають передумовою розвитку туристичної діяльності в регіоні [26; 29].

Основні характеристики туристичних ресурсів, як складових розвитку індустрії туризму представлено на рис. 1.1.

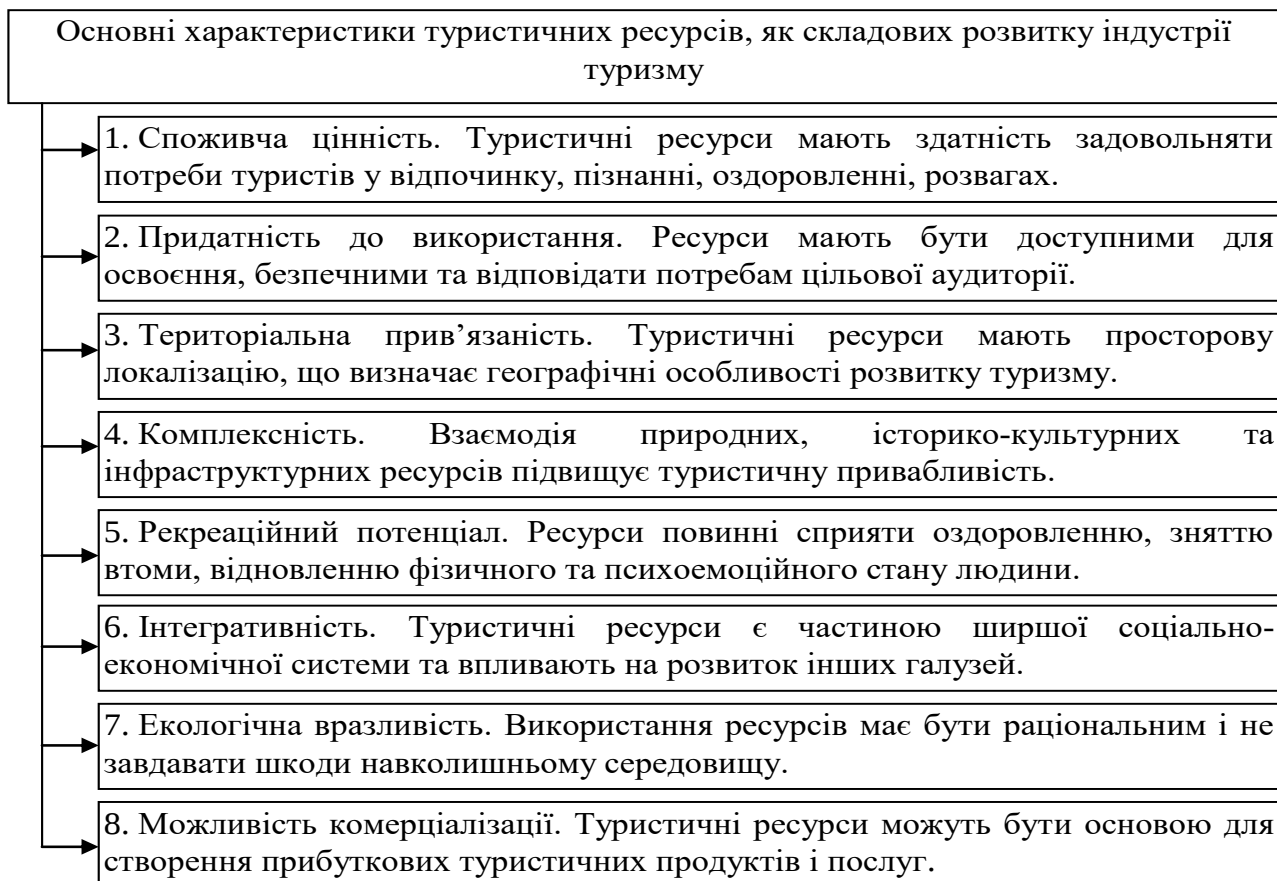

Рис. 1.1. Основні характеристики туристичних ресурсів, як складових розвитку індустрії туризму

Джерело: складено автором на основі [25; 32; 40]

Отже, туристичні ресурси є ключовим елементом формування і розвитку індустрії туризму, оскільки вони визначають привабливість території для відвідувачів. Їх основні характеристики, зокрема споживча цінність, рекреаційний потенціал, комплексність та територіальна прив'язаність, безпосередньо впливають на створення туристичного продукту. Раціональне використання туристичних ресурсів сприяє розвитку суміжних галузей, підвищенню економічної ефективності та збереженню природного і культурного

середовища. Саме завдяки інтегрованому підходу до оцінки та управління ресурсами можливо забезпечити сталий розвиток туризму [44].

Туристичні ресурси виконують важливі завдання у формуванні та розвитку індустрії туризму, оскільки вони є основою для створення туристичного продукту та приваблюють туристів до певних регіонів. Вони забезпечують можливості для відпочинку, оздоровлення та пізнання, а також сприяють розвитку інфраструктури та створенню нових робочих місць. Туристичні ресурси також є важливим чинником для економічного зростання, оскільки залучають інвестиції, підтримують місцеву економіку і сприяють розвитку суміжних галузей, таких як транспорт, харчування та готельний бізнес. Водночас правильне використання та охорона цих ресурсів забезпечують сталий розвиток туризму, запобігаючи негативним екологічним та соціальним наслідкам [6; 22].

Характеристика завдань туристичних ресурсів у формуванні та розвитку індустрії туризму представлена у табл. 1.2.

Таблиця 1.2

Завдання туристичних ресурсів у формуванні та розвитку індустрії туризму

Завдання туристичних ресурсів	Характеристика
1	2
Створення туристичного продукту	Туристичні ресурси формують основну частину туристичного продукту, забезпечуючи його різноманітність та привабливість.
Залучення туристів	Туристичні ресурси привертають туристів завдяки своїй унікальності, доступності та можливості задоволення їхніх потреб.
Розвиток інфраструктури	Наявність значних туристичних ресурсів стимулює будівництво та розвиток інфраструктури - готелів, доріг, транспортних мереж.
Економічне зростання	Використання туристичних ресурсів сприяє розвитку місцевої економіки через створення нових робочих місць та залучення інвестицій.
Збереження культурної спадщини	Туристичні ресурси, зокрема історико-культурні пам'ятки, сприяють збереженню культурної спадщини та розвитку культурного туризму.
Екологічний баланс	Рациональне використання природних ресурсів дозволяє зберігати екологічний баланс і забезпечити сталий розвиток туризму.

Продовження таблиці 1.2

1	2
Покращення іміджу регіону	Розвиток туризму на основі туристичних ресурсів підвищує міжнародний імідж регіону, залучаючи не лише туристів, а й інвесторів.
Соціальний розвиток	Туризм сприяє соціальному розвитку, створюючи можливості для розвитку місцевих громад та поліпшення якості життя населення.

Джерело: складено автором на основі [3; 39]

Класифікація туристичних ресурсів є важливим інструментом для систематизації та оцінки потенціалу різних їх видів, що використовуються в туризмі. Однак існує значна неоднозначність у визначенні видів туристичних ресурсів, що зумовлено різноманітністю підходів до їхнього вивчення. Вчені та практики часто пропонують різні класифікації в залежності від особливостей регіону, типу туризму чи специфіки ресурсів. Така різноманітність класифікацій ставить перед дослідниками завдання знайти оптимальний підхід для практичного застосування та комплексної оцінки туристичних ресурсів.

Вважаємо, що за результатами представлених класифікацій у літературних джерелах [1; 6; 22; 27; 44] можна запропонувати авторський опис видів туристичних ресурсів за класифікаційними ознаками, що узагальнено табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Види туристичних ресурсів за класифікаційними ознаками

Класифікаційна ознака	Види туристичних ресурсів	Характеристика
1	2	3
Природні ресурси	Природні ландшафти, клімат, флора, фауна, водні об'єкти, корисні копалини	Ресурси, що виникають природним шляхом і використовуються для активного відпочинку, екологічного туризму, санаторно-курортного лікування.
Культурно-історичні ресурси	Пам'ятки архітектури, музеї, археологічні об'єкти, культурні традиції	Об'єкти, що відображають культурну, історичну спадщину регіону і використовуються для пізнавального туризму.
Соціально-економічні ресурси	Транспортна інфраструктура, готелі, ресторани, туристичні агентства	Ресурси, що забезпечують інфраструктурні умови для комфортного перебування туристів і організації туристичної діяльності.
Інтелектуальні ресурси	Туристичні гіді, інформаційні послуги, маркетингова стратегія	Ресурси, пов'язані з обізнаністю та доступом до інформації, що сприяють формуванню привабливості для туристів.

Продовження таблиці 1.3

1	2	3
Людські ресурси	Туристичні працівники, екскурсоводи, менеджери, фахівці з обслуговування туристів	Людський капітал, який впливає на якість обслуговування туристів і загальний рівень розвитку індустрії туризму.
Екологічні ресурси	Національні парки, природні заповідники, екологічно чисті території	Ресурси, що використовуються для екологічного, зеленої туризму та збереження біорізноманіття.

Джерело: складено автором на основі [1; 6; 22; 27; 44]

Отже, туристичні ресурси можна класифікувати за різними ознаками, включаючи природні, культурно-історичні, соціально-економічні, інтелектуальні та екологічні. Кожен вид ресурсів відіграє важливу роль у розвитку туризму, сприяючи формуванню різних туристичних продуктів та послуг. Така класифікація дозволяє ефективно планувати та управляти туристичними потоками, зберігаючи при цьому сталість і розвиток індустрії.

Таким чином, можна зробити висновок, що туристичні ресурси займають ключове місце у розвитку індустрії туризму, оскільки саме вони створюють основу для формування туристичних продуктів і визначають привабливість певних територій для туристів. Природні, культурно-історичні, соціально-економічні та інтелектуальні ресурси мають великий потенціал для залучення туристичних потоків і забезпечують різноманітність пропонованих послуг. Без належного використання та розвитку цих ресурсів неможливо створити конкурентоспроможний туризм, здатний приносити економічний ефект для регіону. Туристичні ресурси також сприяють розвитку інфраструктури, створенню нових робочих місць та покращенню життєвого рівня місцевого населення. Водночас важливо дотримуватись принципів сталого розвитку, щоб зберегти природні та культурні ресурси для майбутніх поколінь. Системний підхід до управління туристичними ресурсами дозволяє забезпечити максимальну вигоду для економіки, не завдаючи шкоди навколишньому середовищу. Таким чином, ефективне використання туристичних ресурсів є основою для сталого і успішного розвитку індустрії туризму.

РОЗДІЛ 2

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО СТАНУ РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ ЯК СКЛАДОВОЇ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

2.1. Аналіз розвитку індустрії туризму Житомирської області

Житомирська область є одним із перспективних регіонів України у сфері туризму та рекреації. Вона вирізняється унікальним поєднанням природних, історико-культурних та духовних ресурсів, що створюють широкі можливості для розвитку різних видів туризму. Регіон має вигідне географічне розташування, розвинену транспортну інфраструктуру та зручне сполучення з іншими областями. Житомирщина багата на ліси, річки, озера, природні парки, що робить її привабливою для екологічного та зеленого туризму. Значну цінність становлять пам'ятки історії та архітектури, монастирі, музеї, садиби відомих діячів культури. У регіоні активно розвивається сільський туризм, що дає змогу відчувати автентичну атмосферу Полісся. Також область має рекреаційний потенціал для оздоровчого туризму завдяки наявності санаторіїв та природних лікувальних ресурсів [39]. Житомирщина відома своїми етнографічними фестивалями, культурними подіями та ремеслами, які приваблюють туристів з різних куточків України. Розвиток туристичної інфраструктури та активізація промоції регіону сприяють зростанню його туристичної привабливості. Усе це робить Житомирську область важливим туристично-рекреаційним центром із великим потенціалом для сталого розвитку [23].

Індустрія туризму Житомирської області - це сукупність економічних, соціокультурних та організаційних елементів, що забезпечують створення, розвиток і просування туристичних продуктів на основі використання унікальних природних, історико-культурних та рекреаційних ресурсів регіону. Вона включає в себе підприємства та заклади сфери гостинності, туроператорів, об'єкти харчування, транспорту, дозвілля, а також інфраструктуру, необхідну для

комфортного перебування туристів [7].

Туристична галузь області спрямована не лише на задоволення потреб внутрішніх і зовнішніх туристів, а й на сталий розвиток територій, збереження культурної спадщини та природи. Завдяки своїй автентичності, багатству природних ландшафтів, наявності духовних центрів і активному розвитку зеленого, сільського та екотуризму, Житомирщина поступово формує власний бренд на туристичній мапі України [21; 43].

Загальні параметри та характеристики розвитку індустрії туризму Житомирської області представлено у табл. 2.1.

Таблиця 2.1

**Загальні параметри та характеристики розвитку індустрії туризму
Житомирської області**

Параметр	Характеристика
Природні ресурси	Житомирська область багата на природні об'єкти, зокрема Поліський заповідник та заказник «Камінне село», які сприяють розвитку екологічного та активного туризму.
Культурно-історичні ресурси	Регіон має значну кількість пам'яток архітектури та історії, включаючи замок «Радомисль» та Національний музей космонавтики ім. С.П. Корольова, що приваблюють туристів, зацікавлених у культурному та пізнавальному туризмі.
Рівень насиченості туристичного ринку	Показник насиченості туристичного ринку Житомирської області є дуже низьким (7,7%), що вказує на значний потенціал для розвитку галузі шляхом залучення нових туристичних підприємств та розширення діяльності існуючих.
Туристичне районування	Область поділена на туристичні зони, такі як Житомирська, Бердичівська, Новоград-Волинська та інші, кожна з яких має свої унікальні туристичні ресурси та потенціал для розвитку різних видів туризму.
Інфраструктура та програми розвитку	В області розроблено обласну цільову програму розвитку туризму на 2021–2023 роки, яка передбачає покращення туристичної інфраструктури та просування регіону як привабливого туристичного напрямку.

Джерело: складено автором на основі [7; 19; 39]

Визначені параметри свідчать про значний потенціал Житомирської області для розвитку індустрії туризму, який може бути реалізований через ефективне використання природних та культурно-історичних ресурсів, покращення інфраструктури та активне просування регіону на туристичному ринку.

Динаміка кількості суб'єктів господарювання за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023

роках представлена у табл. 2.2.

Таблиця 2.2

Динаміка кількості суб'єктів господарювання за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках

Показник	Роки					2023 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	2022	2023	+, -	%
Кількість туристичних агентств, од.							
Україна	8990	8740	8751	6761	6937	-2053	-22,84
Житомирська область	136	140	144	119	123	-13	-9,56
Питома вага до загальної кількості, %	1,51	1,60	1,65	1,76	1,77	0,26	17,21
Кількість туристичних операторів, од.							
Україна	1261	1198	1141	716	939	-322	-25,54
Житомирська область	9	9	8	5	7	-2	-22,22
Питома вага до загальної кількості, %	0,71	0,75	0,70	0,70	0,75	0,03	4,45
Кількість готелів і подібних засобів тимчасового розміщення, од.							
Україна	5451	5125	4903	4082	4475	-976	-17,90
Житомирська область	80	76	60	57	67	-13	-16,25
Питома вага до загальної кількості, %	1,47	1,48	1,22	1,40	1,50	0,03	2,02
Кількість ресторанів, надання послуг мобільного харчування, од.							
Україна	48398	51069	50271	42190	49806	1408	2,91
Житомирська область	1130	1244	1214	1123	1342	212	18,76
Питома вага до загальної кількості, %	2,33	2,44	2,41	2,66	2,69	0,36	15,40

Джерело: складено автором на основі [11]

Упродовж 2019–2023 років індустрія туризму Житомирської області демонструвала різноспрямовану динаміку. Незважаючи на загальне зменшення кількості туристичних агентств в Україні на понад 22%, у Житомирській області зниження було менш помітним - лише на 9,56%, при цьому її частка від загальноукраїнського показника зросла. Аналогічна тенденція спостерігається і щодо туристичних операторів, їх кількість зменшилася, але питома вага регіону дещо зросла. Найменш стабільною залишалася ситуація у сфері готельного бізнесу, де спостерігалось суттєве скорочення, однак до 2023 року відбулося певне відновлення. Найбільше зростання показала сфера харчування - кількість закладів ресторанного типу в області зросла на 18,76%, що свідчить про розвиток

інфраструктурної бази для туристів.

Динаміка кількості найманих працівників за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках представлена у табл. 2.3.

Таблиця 2.3

Динаміка кількості найманих працівників за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках

Показник	Роки					2023 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	2022	2023	+, -	%
Кількість найманих працівників туристичних агентств, осіб							
Україна	7699	5194	5563	2884	2529	-5170	-67,15
Житомирська область	49	50	57	31	27	-22	-44,90
Питома вага до загальної кількості, %	0,64	0,96	1,02	1,07	1,07	0,43	67,75
Кількість найманих працівників туристичних операторів, осіб							
Україна	5897	4652	4138	3099	2411	-3486	-59,11
Житомирська область	2	1	2	2	2	0	0,00
Питома вага до загальної кількості, %	0,03	0,02	0,05	0,06	0,08	0,05	144,59
Кількість найманих працівників готелів і подібних засобів тимчасового розміщення, осіб							
Україна	32039	25268	24653	20005	19687	-12352	-38,55
Житомирська область	243	164	151	112	109	-134	-55,14
Питома вага до загальної кількості, %	0,76	0,65	0,61	0,56	0,55	-0,20	-27,00
Кількість найманих працівників ресторанів, надання послуг мобільного харчування, осіб							
Україна	139598	120604	123868	83911	101795	-37803	-27,08
Житомирська область	3064	2787	2747	1766	2265	-799	-26,08
Питома вага до загальної кількості, %	2,19	2,31	2,22	2,10	2,23	0,03	1,38

Джерело: складено автором на основі [11]

Упродовж 2019–2023 років кількість найманих працівників у туристичній сфері Житомирської області скоротилася майже в усіх категоріях, що відповідає загальноукраїнським тенденціям. Найбільше скорочення відбулося у сфері туристичних агентств - на 44,9%, хоча їх частка в загальнонаціональному показнику зростає. У готельному секторі регіону кількість працівників зменшилася на понад 55%, що свідчить про зниження активності у сфері розміщення туристів. Незмінною залишалася чисельність працівників у

туристичних операторів, хоча частка регіону в загальноукраїнському показнику дещо зросла. Сфера громадського харчування продемонструвала найменше зниження - 26%, при цьому зберігаючи стабільну частку національного ринку.

Динаміка обсягів наданих послуг за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках представлена у табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Динаміка обсягів наданих послуг за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках

Показник	Роки					2023 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	2022	2023	+, -	%
Обсяги надання послуг туристичних агентств, тис.грн.							
Україна	4528443	2564732	4951476	1014729	1524021	-3004422	-66,35
Житомирська область	9773640	4667828	10990808	1725430	2074353	-7699287	-78,78
Питома вага до загальної кількості, %	1669	1365	3062	457	812	-857	-51,35
Обсяги надання послуг туристичних операторів, тис.грн.							
Україна	5897	4652	4138	3099	2411	-3486	-59,11
Житомирська область	2	1	2	2	2	0	0,00
Питома вага до загальної кількості, %	0,03	0,02	0,05	0,06	0,08	0,05	144,59
Обсяги надання послуг готелів і подібних засобів тимчасового розміщення, тис. грн.							
Україна	14357886	8532763	15120876	7380774	10829217	-3528669	-24,58
Житомирська область	82172	61566	83527	14645	27993	-54179	-65,93
Питома вага до загальної кількості, %	0,57	0,72	0,55	0,20	0,26	-0,31	-54,83
Обсяги надання послуг ресторанів, надання послуг мобільного харчування, тис.грн.							
Україна	47954049	45725958	72085276	155793983	1078429	-	-35,19
Житомирська область	685006	678017	1016160	159507	162868	-522138	-76,22
Питома вага до загальної кількості, %	1,43	1,48	1,41	1,02	0,52	-0,90	-63,31

Джерело: складено автором на основі [11]

У 2019–2023 роках індустрія туризму Житомирської області зазнала суттєвого скорочення обсягів наданих послуг у більшості напрямів. Найбільше падіння спостерігалось у сфері діяльності туристичних агентств - майже на 79%, що свідчить про зменшення попиту на туристичні послуги в регіоні. Суттєве зниження також відбулося у сфері готельних послуг - на понад 65%, що

негативно вплинуло на привабливість регіону як місця для тимчасового перебування туристів. Послуги громадського харчування втратили понад 76% обсягів, а їх частка в загальнодержавному показнику знизилася більш ніж удвічі. Незмінним залишився обсяг послуг туристичних операторів у регіоні, хоча їхня загальна економічна вага є вкрай низькою.

Динаміка обсягів прибутку до оподаткування за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках представлена у табл. 2.5.

Таблиця 2.5

Динаміка обсягів прибутку до оподаткування за окремими видами економічної діяльності в індустрії туризму Житомирської області у 2019-2023 роках

Показник	Роки					2023 р. до 2019 р.	
	2019	2020	2021	2022	2023	+, -	%
Обсяги прибутку туристичних агентств, тис.грн.							
Україна	195904	77611	205583	82919	146728	-49176	-25,10
Житомирська область	915	179	732	941	3031	2116	у 2,31 р.б.
Питома вага до загальної кількості, %	0,47	0,23	0,36	1,13	2,07	1,60	у 3,42 р.б.
Обсяги прибутку туристичних операторів, тис.грн.							
Україна	201298	77621	688662	95212	125053	-76245	-37,88
Житомирська область	377	109	187	6	13	-364	-96,63
Питома вага до загальної кількості, %	0,19	0,14	0,03	0,01	0,01	-0,18	-94,57
Обсяги прибутку готелів і подібних засобів тимчасового розміщення, тис. грн.							
Україна	4217775	871786	3883717	333719	3195387	-1022388	-24,24
Житомирська область	728	162	850	911	1405	677	92,98
Питома вага до загальної кількості, %	0,02	0,02	0,02	0,27	0,04	0,03	154,73
Обсяги прибутку ресторанів, надання послуг мобільного харчування, тис.грн.							
Україна	1711408	1063415	1582238	665867	2072226	360818	21,08
Житомирська область	2275	2598	1037	4229	3421	1146	50,37
Питома вага до загальної кількості, %	0,13	0,24	0,07	0,64	0,17	0,03	24,19

Джерело: складено автором на основі [11]

У 2019–2023 роках прибутковість суб'єктів індустрії туризму Житомирської області демонструвала неоднорідну динаміку. Туристичні агентства області показали значне зростання прибутку - в 2,3 раза, що супроводжувалося

зростанням їх питомої ваги в загальнодержавному показнику у 3,4 рази. У той же час туристичні оператори втратили майже весь прибуток - зменшення на понад 96%, що свідчить про критичне скорочення їхньої ефективності. Прибутки готелів збільшилися майже вдвічі, що є позитивною тенденцією для розвитку інфраструктури розміщення туристів. Сфера громадського харчування в регіоні зросла на понад 50%, підтверджуючи її стійкість і адаптивність до змін на ринку.

Дослідження показали, що туристична індустрія Житомирської області характеризується неоднозначністю розвитку, що можна пов'язувати з численними проблемами, які узагальнено у табл. 2.6.

Таблиця 2.6

Головні проблеми розвитку індустрії туризму Житомирської області

Проблема	Суть проблеми	Наслідки для туризму
Недостатній рівень туристичної інфраструктури	Брак якісних готелів, кемпінгів, інформаційних центрів	Зниження привабливості регіону для туристів
Слабка реклама і просування туристичного потенціалу	Недостатня популяризація природних, історичних і культурних об'єктів	Мала обізнаність про туристичні можливості Житомирщини
Обмежене фінансування з боку держави та місцевих органів	Нестача інвестицій у розвиток туристичних маршрутів, об'єктів, інфраструктури	Повільне оновлення і модернізація туристичних об'єктів
Відтік кадрів і нестача кваліфікованого персоналу	Недостатня кількість професіоналів у сфері туризму, низька мотивація до праці	Низька якість обслуговування туристів
Незадовільний стан доріг та транспортного сполучення	Складний доступ до туристичних місць, особливо у сільських районах	Обмеження для внутрішнього і в'їзного туризму
Відсутність стратегічного планування розвитку туризму	Невизначеність пріоритетів і відсутність комплексного підходу до розвитку галузі	Неефективне використання туристичного потенціалу
Недостатній рівень цифровізації і використання сучасних технологій	Відсутність онлайн-бронювання, інтерактивних карт, мобільних застосунків	Втрата конкурентоспроможності порівняно з іншими регіонами

Джерело: складено автором

Отже, індустрія туризму Житомирської області стикається з низкою системних проблем, що гальмують її розвиток. Серед ключових викликів - недостатній рівень інфраструктури, слабе просування туристичних ресурсів та обмежене фінансування з боку держави й місцевих органів. Також

спостерігається нестача кваліфікованих кадрів і незадовільний стан транспортного сполучення, що ускладнює доступ до об'єктів туризму. Відсутність стратегічного планування та цифрових рішень знижує конкурентоспроможність регіону на туристичному ринку [7; 21; 43].

Таким чином, можна зробити висновок, що розвиток індустрії туризму Житомирської області відображає як позитивні тенденції, так і значні виклики. Згідно зі Стратегією розвитку області до 2027 року, передбачено посилення конкурентних економічних переваг, створення комфортного середовища та покращення якості життя населення. Однак, як показують статистичні дані, кількість туристичних агентств, операторів та готелів у період з 2019 по 2023 роки зменшилася, що свідчить про негативні тенденції в галузі. Зокрема, кількість туристичних агентств знизилася на 9,56%, а готелів - на 16,25%. Це може бути наслідком недостатнього фінансування, слабкої інфраструктури та обмеженого просування туристичних можливостей регіону. Для покращення ситуації необхідно зосередитися на розвитку інфраструктури, підвищенні якості обслуговування та активному маркетингу туристичних ресурсів області.

Розвиток туристичних ресурсів є ключовою передумовою для успішного розвитку індустрії туризму Житомирської області. Туристичні ресурси, такі як природні, культурні та історичні пам'ятки, можуть стати основою для створення конкурентоспроможних туристичних продуктів. Без належного розвитку туристичних ресурсів важко очікувати на стійке зростання кількості туристів та зростання економіки регіону. Оскільки область має унікальні природні та культурні особливості, ефективне використання цих ресурсів дозволить не тільки розвивати індустрію туризму, а й створювати нові робочі місця, сприяти соціально-економічному розвитку та залучати інвестиції.

2.2. Оцінка туристичних ресурсів Житомирської області

Житомирська область володіє значним потенціалом для розвитку туризму, оскільки її територія була заселена ще в найдавніші часи. Землі регіону відігравали важливу роль у формуванні Київської Русі (IX-XIII ст.), а міста, такі як Коростень, Звягель, Мотизин, були не лише фортецями, але й торгово-ремісничими і культурними центрами держави. Козачий та визвольний рухи також мали великий вплив на розвиток регіону, що призвело до включення ряду населених пунктів області до списку історичних місць України [43].

Окрім того, на території області розташовані різноманітні природні об'єкти, історико-культурні комплекси, музеї, парки та природні резервати, серед яких виділяються Поліський заповідник, «Камінне село», замок «Радомисль», Національний музей космонавтики ім. С.П. Корольова та Кляштор босих кармелітів.

В Житомирській області знаходяться 3477 пам'яток культурної спадщини, з яких 79 мають національне значення. Серед них: 820 археологічних пам'яток місцевого значення, 12 – національного значення; 2300 історичних пам'яток місцевого значення, 3 – національного значення; 28 пам'яток монументального мистецтва місцевого значення, 1 – національного значення; 253 пам'ятки архітектури та містобудування місцевого значення, 63 – національного значення [39].

Житомирщина є рідним краєм багатьох відомих українських діячів культури, серед яких Леся Українка, Максим Рильський, Олег Ольжич, а також всесвітньо відомий конструктор і вчений С.П. Корольов, письменник В. Короленко, композитор М. Скорульський, піаніст С.Т. Ріхтерт та видатний науковець Іван Огієнко. Тут також народилися і працювали археологи, такі як С.С. Гамченко та Ф.А. Козубовський, які значно посприяли вивченню стародавньої історії України.

Зважаючи на вподобання туристів та їхню популярність, в Житомирській області визначено кілька основних туристичних атракцій. Серед них: заказник

«Камінне село» в Олевському районі, Кляштор Босих Кармеліт у м. Бердичів, Парк «Древлянський» у Коростені, Національний музей космонавтики ім. С.П. Корольова в Житомирі та замок-музей «Радомисль» в Радомишлі [23].

Для туристів також були розроблені кілька тематичних маршрутів, серед яких романтичний «Троянди та виноград», північний маршрут «Поліськими стежками», «Архітектурне натхнення», що знайомить із старовинними маєтками, «Єднання з природою» для любителів красивих пейзажів, та «Житомирщина в особах», який знайомить з видатними людьми краю. Найдовший маршрут «Коло Житомирщини» займає 10 днів і є унікальним за своєю тривалістю.

Сучасний стан розвитку Житомирської області відзначається значним ресурсним потенціалом, який є основою для розвитку туризму. Тут можна знайти унікальні природні об'єкти, не маючи аналогів в Україні та світі, такі як Геологічний заказник «Камінне село», стародавні дуби «Урочище Тригір'я», рідкісні сосни «Урочище Модрина» та реліктова Азалія Понтійська в Поліському природному заповіднику. Також область багата на сучасні промислові підприємства, які активно залучають туристів для огляду виробничих процесів, зокрема ПАТ «Житомирський маслозавод» компанії «Рудь», ТОВ «Органік Мілк», ПрАТ «Мар'янівський склозавод» та інші. Серед найбільш популярних туристичних об'єктів регіону - Музей космонавтики ім. С. П. Корольова, Замок Радомисль та Древлянський парк у м. Коростень. Житомирщина також відома як батьківщина таких видатних особистостей, як Леся Українка, Іван Огієнко, Сергій Корольов і Святослав Ріхтер [21].

На 01.01.2024 р. діючу мережу музеїв області складали 34 установи комунальної та приватної форм власності, з них: один підпорядкований Міністерству фінансів України: ДУ «Музей коштовного та декоративного каміння» в смт Хорошів; обласного підпорядкування: «Житомирський обласний краєзнавчий музей»; «Житомирський обласний літературний музей»; Музей космонавтики ім. С. П. Корольова; Кмитівський музей образотворчого мистецтва ім. Й. Д. Буханчука; 3 муніципальні: Музей історії в м. Бердичеві; Музей родини

Косачів у м. Новограді-Волинському; Історико-краєзнавчий музей у м. Новограді-Волинському; два приватних: Музей українських домашніх ікон та старожитностей у «Замку Радомисль» Ольги Богомолець; Народний музей «Ремісничий двір» у м. Житомирі; 24 музеї, що перебувають у віданні підприємств, установ та організацій, в яких зберігаються музейні колекції та музейні предмети, що є державною власністю [3].

Найбільш відомі туристичні об'єкти Житомирської області охарактеризовано у табл. 2.7.

Таблиця 2.7

Найбільш відомі туристичні об'єкти Житомирської області

Назва туристичного об'єкта	Тип об'єкта	Опис	Місце розташування
Поліський природний заповідник	Природний заповідник	Унікальний природний об'єкт з реліктовими видами рослин, зокрема Азалією Понтійською.	Житомирська область, Олевський район
Геологічний заказник «Камінне село»	Природний заказник	Унікальний геологічний об'єкт, відомий своїми величезними кам'яними утвореннями.	Олевський район
Урочище «Тригір'я»	Природний об'єкт	Унікальні старовинні дуби, вік яких перевищує 500 років.	Житомирська область
Замок «Радомисль»	Історичний об'єкт	Відреставрований замок, де розташовано музей, що знайомить з історією регіону.	м. Радомишль
Музей космонавтики ім. С. П. Корольова	Музей	Музей, присвячений життю та діяльності відомого космонавта і конструктора С. П. Корольова.	м. Житомир
Кляштор Босих Кармелітів	Історичний об'єкт	Архітектурний комплекс, що є пам'яткою духовної культури, відомий своєю історією та архітектурною цінністю.	м. Бердичів
Древлянський парк	Природний об'єкт	Мальовничий парк в м. Коростень, що є важливим туристичним місцем для відпочинку та прогулянок.	м. Коростень
Кмитівський музей образотворчого мистецтва	Музей	Музей, що зберігає багаті колекції українського мистецтва.	смт Кмитів
Музей родини Косачів	Музей	Музей, присвячений родині Лесі Українки, розташований у м. Новограді-Волинському.	м. Новоград-Волинський
Історико-краєзнавчий музей	Музей	Музей, що знайомить з історією та культурою регіону, включаючи археологічні експонати.	м. Новоград-Волинський

Джерело: складено автором на основі [1; 19; 35]

Отже, Житомирська область має багатий потенціал для розвитку туризму завдяки своїм унікальним природним та культурним ресурсам. Серед найбільш відомих туристичних об'єктів області – природні заповідники, такі як Поліський природний заповідник та геологічний заказник «Камінне село». Також значною популярністю користуються історичні пам'ятки, зокрема замок «Радомисль» та Музей космонавтики ім. С. П. Корольова. Крім того, туристи можуть відвідати різноманітні музеї, що зберігають культурну спадщину, зокрема Музей родини Косачів та Кмитівський музей образотворчого мистецтва. Це створює міцну основу для подальшого розвитку туристичної інфраструктури та підвищення туристичної привабливості регіону [23; 43].

У багатьох країнах туризм є важливим фактором економічного розвитку, створюючи нові робочі місця та сприяючи підвищенню рівня життя громадян. Він також відіграє значну роль у покращенні платіжного балансу держави, а розвиток цієї галузі веде до покращення освіти, медичного обслуговування та інфраструктури комунікацій. У Житомирській області туризм активно розвивається, демонструючи стабільний прогрес і відображаючи його важливість для місцевої економіки. Цей сектор стає основною складовою споживчої культури та формує стійкий попит серед різних верств населення в багатьох країнах.

З метою виділення найбільш перспективних видів туризму та територій придатних для їх розвитку проведено умовне туристичне районування території.

Туристичне районування - це процес поділу території на окремі райони, в кожному з яких виділяються найбільш перспективні види туризму та визначаються умови для їх розвитку. Це дозволяє ефективно використовувати природні, культурні та історичні ресурси кожного регіону, а також оптимізувати інфраструктуру та послуги для туристів [28]. Туристичне районування допомагає виявити сильні та слабкі сторони різних територій, визначити пріоритетні напрямки для розвитку туризму, залучати інвестиції та покращувати маркетингову стратегію. Такий підхід сприяє сталому розвитку туризму, забезпечуючи його гармонійне впровадження в економічну та соціальну

структуру регіону [26].

Туристичне районування Житомирської області представлено у табл. 2.8.

Таблиця 2.8

Туристичне районування Житомирської області

Туристичний район	Місцезнаходження та адміністративний центр	Основні туристичні зони	Природний та культурно-історичний потенціал
Житомирський туристичний район	Центральна частина області, центр - м. Житомир	Південний підрайон, Північний підрайон	Різноманітні природні ландшафти, історичні пам'ятки, архітектурні об'єкти, мінеральні води, соснові та дубові ліси.
Південний туристичний підрайон	Південна частина області, центр - м. Житомир	Житомирська, Бердичівська, Новоград-Волинська, Радомишльська, Любарська	Соснові ліси, річки Тетерів, Гнилоп'ять, Гуйва, об'єкти природно-заповідного фонду, архітектурні пам'ятки.
Північний туристичний підрайон	Північна частина області, центри - м. Коростень, м. Овруч	Овруцька, Олевська, Коростенська	Лісисті території, річки, історичні пам'ятки, археологічні об'єкти, природні та культурні пам'ятки.

Джерело: складено автором на основі [21; 27]

Житомирська область є частиною Поліського туристичного регіону, з центром у м. Рівне. Вона формує єдиний Житомирський туристичний район, з основним центром у місті Житомир. Область охоплює дві природно-кліматичні зони: північна частина належить до Полісся, а південна - до Лісостепу. Це дозволяє поділити Житомирський туристичний район на два підрайони: Південний з центром у м. Житомир і Північний з центром у м. Коростень.

Південний туристичний підрайон охоплює південну частину Житомирської області, займаючи приблизно 55% її території. Цей підрайон включає п'ять туристичних зон: Житомирську, Бердичівську, Новоград-Волинську, Радомишльську та Любарську [21].

Північний туристичний підрайон складається з Овруцької зони (Романівський, Овруцький та Народицький райони), Олевської зони (Олевський район) та Коростенської зони (Коростенський та Лугинський райони).

Природний рекреаційний потенціал Південного підрайону включає соснові ліси, дубові гаї, річки Тетерів, Гнилоп'ять, Гуйва, Случ, Уж, Норинь, а також об'єкти природно-заповідного фонду та мінеральні радонові води. Крім того, цей регіон багатий на унікальні пам'ятки архітектури, історії, археології [1].

Стан різних видів туристичних ресурсів Житомирської області узагальнено у табл. 2.9.

Таблиця 2.9

Стан різних видів туристичних ресурсів Житомирської області

Класифікаційна ознака	Стан туристичних ресурсів
Природні ресурси	Житомирська область має різноманітні природні ландшафти, зокрема лісисті території, численні річки та озера, що створюють сприятливі умови для розвитку екологічного та активного туризму. Клімат помірно-континентальний, що підходить для відпочинку протягом всього року.
Культурно-історичні ресурси	В області збереглося багато архітектурних пам'яток, таких як замки, церкви, музеї, зокрема Музей космонавтики, історико-культурні комплекси. Археологічні об'єкти, що свідчать про давню історію регіону, вимагають збереження та більш активного використання в туризмі.
Соціально-економічні ресурси	Область має достатньо розвинену транспортну інфраструктуру, зокрема залізничні та автомобільні шляхи. Проте є потреба в розвитку готельної та ресторанної мережі для прийому туристів на високому рівні, а також в створенні нових туристичних агентств для поліпшення обслуговування.
Інтелектуальні ресурси	На жаль, маркетингові стратегії області потребують вдосконалення для більш ефективного просування туристичних ресурсів на ринку. Водночас є потреба у збільшенні кількості кваліфікованих туристичних гідів та покращенні доступу до інформаційних послуг.
Людські ресурси	Професійні кадри для обслуговування туристів присутні, але їх кількість та кваліфікація повинні бути збільшені для підтримки високого рівня обслуговування. Система підготовки екскурсіводів потребує вдосконалення для підвищення стандартів обслуговування.
Екологічні ресурси	Область має значний потенціал в екологічному туризмі завдяки наявності таких об'єктів, як Поліський природний заповідник, що сприяє розвитку еко-туризму. Однак необхідно продовжувати впроваджувати практики екологічно чистого туризму для збереження природних ресурсів.

Джерело: складено автором на основі [23; 34; 43]

Отже, Житомирська область володіє значним потенціалом для розвитку туризму завдяки різноманітним природним, культурно-історичним та соціально-економічним ресурсам. Природні ландшафти, включаючи ліси, річки та озера,

створюють сприятливі умови для екологічного та активного туризму. В області збереглися численні пам'ятки архітектури та музеї, що відображають багатий історичний та культурний спадок. Проте для покращення туристичної інфраструктури необхідно вдосконалити готельну мережу, ресторанний бізнес та підвищити рівень кваліфікації туристичних працівників. Важливо також активізувати маркетингові стратегії та поліпшити доступ до інформаційних послуг для залучення більшої кількості туристів [43].

В процесі дослідження можна представити окремі види туристичних ресурсів, які задовольняють найбільш розвинені види туризму Житомирської області (табл. 2.10).

Таблиця 2.10

**Види туристичних ресурсів, які задовольняють найбільш
розвинені види туризму Житомирської області**

Напрями туризму	Види туристичних ресурсів області	Опис об'єкта
1	2	3
Автентичний туризм	Природні ландшафти, етнографічні пам'ятки, села з традиційним укладом життя	Музей родини Косачів у Новограді-Волинському: експонати, що відображають історію родини Лесі Українки.
		Кмитівський музей образотворчого мистецтва: колекція художніх творів, що передає атмосферу культури.
		Музей української домашньої ікони та старожитностей «Замок Радомисль»: музей, що зберігає стародавні ікони та предмети побуту.
Медичний туризм	Мінеральні джерела, санаторії, лікувальні комплекси	Санаторій «Смоляни» (Пулинський район): лікувальні води, спеціалізовані програми оздоровлення.
		Радонові води Житомирщини: джерела радонових вод у природних зонах для лікування захворювань.
		Санаторій «Лісова поляна»: курортний комплекс із лікувальними послугами на основі мінеральних вод і грязьових процедур.
Релігійний туризм	Храми, монастирі, сакральні місця	Кляштор Босих Кармелітів у Бердичеві: значний релігійний об'єкт для паломництва та відвідин.
		Свято-Миколаївський собор у Житомирі: архітектурний пам'ятник, який є важливим релігійним місцем для православних віруючих.
		Покровська церква у Бердичеві: одна з найстаріших церков міста, відома своєю історією та архітектурною цінністю.

Продовження таблиці 2.10

1	2	3
МІСЕ-туризм (діловий туризм)	Конференц-зали, готелі для проведення заходів	Житомирський бізнес-центр: сучасний центр для проведення конференцій, семінарів, тренінгів.
		Готель «Україна» в Житомирі: зручні умови для проведення бізнес-заходів і конференцій.
		Конференц-зал в готелі «Оптіма»: місце для проведення міжнародних конференцій і бізнес-форумів.
Культурний туризм	Музеї, театри, архітектурні пам'ятки, виставки	Музей космонавтики ім. С.П. Корольова в Житомирі: унікальна колекція, присвячена космонавтиці та досягненням С. Корольова.
		Замок Радомисль: культурно-історичний комплекс, що включає музей українських ікон та старожитностей.
		Житомирський обласний краєзнавчий музей: експозиції з історії та культури Житомирщини.
Спортивний туризм	Спортивні комплекси, річки для водних видів спорту, туристичні маршрути	Парк «Древлянський» у Коростені: можливості для активного відпочинку, пішохідних та велосипедних маршрутів.
		Річка Тетерів: водні види спорту, організація риболовлі та катання на каное.
		Спортивно-туристичний комплекс «Коростень»: спеціалізовані майданчики для волейболу, футболу та інших активних видів спорту.
Фестивальний туризм	Місця проведення фестивалів, культурні та музичні заходи	Бердичівський фестиваль: щорічний музичний фестиваль, що привертає відвідувачів з різних куточків України та закордону.
		Фестиваль «Поліське літо» у Коростені: культурні, етнографічні та музичні виступи, що відображають традиції Полісся.
		Фестиваль української пісні у Хорошеві: щорічний захід, присвячений українській пісні та культурі.

Джерело: складено автором на основі [6; 19; 39]

Таким чином, оцінка туристичних ресурсів Житомирської області показує, що регіон має значний потенціал для розвитку різних видів туризму. Природні ресурси області, зокрема унікальні ландшафти, лісові масиви та водні об'єкти, створюють сприятливі умови для екологічного, спортивного та активного туризму. Важливими аспектами є розвиток інтелектуальних і людських ресурсів, включаючи кваліфікованих екскурсоводів та маркетингові стратегії, що допомагають ефективно просувати туристичні можливості області. Загалом, Житомирська область має високий потенціал для сталого розвитку туризму, однак потребує подальших інвестицій у інфраструктуру та рекламу на міжнародному рівні для досягнення значних результатів.

2.3. Дослідження впливу стану туристичних ресурсів на розвиток індустрії туризму Житомирської області

Туризм є однією з ключових галузей економіки багатьох регіонів світу, і Житомирська область не є винятком. Розвиток цієї індустрії значною мірою залежить від наявності та ефективного використання туристичних ресурсів, які складаються з природних, культурно-історичних, соціально-економічних та інших компонентів. Природні багатства області, зокрема ліси, річки та унікальні природні заповідники, створюють умови для розвитку екологічного та активного туризму. Водночас культурно-історична спадщина, яка включає архітектурні пам'ятки, музеї та святині, привертає увагу мандрівників, що цікавляться історією та культурною спадщиною України. Розвиток соціально-економічної інфраструктури, такий як транспортні мережі, готелі, ресторани, забезпечує зручність для туристів і підвищує доступність регіону. Однак, для того, щоб ці ресурси ефективно використовувати, необхідно здійснювати системний підхід до планування та розвитку туризму [9; 20].

Важливу роль у цьому процесі відіграють також інтелектуальні ресурси, включаючи кваліфікованих екскурсоводів та інформаційні послуги, які допомагають туристам знайти найкращі місця для відвідування. Крім того, людські ресурси, такі як досвідчені менеджери та фахівці з обслуговування, забезпечують високу якість туристичних послуг. В результаті правильно організоване використання туристичних ресурсів може стати потужним двигуном економічного зростання та соціального розвитку області. Це також сприяє створенню нових робочих місць і підвищенню рівня життя місцевих жителів. Тому вивчення і оцінка туристичних ресурсів Житомирської області є важливим етапом у розвитку її туристичної індустрії [1].

Проведення аналізу сучасного стану туристичних ресурсів Житомирської області є важливим етапом у формуванні стратегії розвитку туристичної індустрії регіону. Такий аналіз дозволяє всебічно оцінити як наявні переваги, так і потенційні загрози та недоліки, які впливають на туристичну привабливість

області. Завдяки цьому можна визначити найбільш перспективні напрями інвестування та вдосконалення туристичної інфраструктури. Особливо актуальним SWOT-аналіз є в умовах зростаючої конкуренції між регіонами за туристичні потоки. Його результати сприятимуть ефективнішому плануванню, прийняттю обґрунтованих управлінських рішень [9].

Результати оцінки сильних сторін сучасного стану туристичних ресурсів в контексті розвитку індустрії туризму Житомирської області представлено у табл. 2.11.

Таблиця 2.11

Результати оцінки сильних сторін сучасного стану туристичних ресурсів в контексті розвитку індустрії туризму Житомирської області

Сильна сторона	Оцінка (1–5)	Вага (0–1)	Зважена оцінка
Різноманітність природних ресурсів (ліси, річки, заказники)	5	0,10	0,50
Наявність унікальних природних об'єктів (Камінне село, урочище Тригир'я)	5	0,08	0,40
Багата історико-культурна спадщина (музеї, замки, церкви)	4	0,10	0,40
Розвиток музейної справи та тематичних експозицій	4	0,07	0,28
Екологічно чисте середовище	5	0,07	0,35
Потенціал розвитку медичного та оздоровчого туризму (радонові води тощо)	4	0,07	0,28
Географічне розташування, близькість до столиці України	5	0,09	0,45
Функціонування туристичних маршрутів та зон	4	0,08	0,32
Наявність туристичних інформаційних центрів у містах області	3	0,05	0,15
Підтримка локальних ініціатив та фестивальний потенціал	4	0,06	0,24
Наявність освітніх закладів, що готують кадри для сфери туризму	3	0,05	0,15
Можливості розвитку MICE-туризму (конференції, форуми, виставки)	3	0,08	0,24
Загальна зважена оцінка	x	1,00	3,76

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Отже, загальна зважена оцінка 3,76 бали свідчить про наявність значного потенціалу, але з деякими напрямками, що потребують додаткової уваги для комплексного розвитку туристичної індустрії в області.

Результати експертної оцінки слабких сторін сучасного стану туристичних ресурсів в контексті розвитку індустрії туризму Житомирської області представлено у табл. 2.12.

Результати оцінки слабких сторін сучасного стану туристичних ресурсів в контексті розвитку індустрії туризму Житомирської області

Слабка сторона	Оцінка (1-5)	Вага (0-1)	Зважена оцінка
Недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури	5	0,10	0,50
Низький рівень інвестицій у туристичну галузь	4	0,09	0,36
Слабка промоція туристичних об'єктів на національному та міжнародному рівнях	4	0,08	0,32
Відсутність належного транспортного сполучення з окремими туристичними локаціями	4	0,08	0,32
Обмежений кадровий потенціал у сфері туризму	3	0,07	0,21
Недостатня кількість кваліфікованих гідів та екскурсководів	3	0,07	0,21
Невпорядкованість та слабка охорона культурної спадщини	4	0,08	0,32
Відсутність сучасної маркетингової стратегії для популяризації регіону	4	0,08	0,32
Сезонність туристичних потоків	3	0,05	0,15
Слабка взаємодія між владою, бізнесом і громадськістю у сфері туризму	4	0,07	0,28
Низький рівень цифровізації туристичних послуг	3	0,06	0,18
Відсутність доступного середовища для маломобільних туристів	5	0,07	0,35
Загальна зважена оцінка	x	1,00	3,52

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Аналіз показав, що сучасний стан туристичних ресурсів Житомирської області має низку серйозних слабких сторін, що стримують розвиток туристичної індустрії. Основними проблемами є низький рівень інфраструктури, слабка промоція регіону, недостатнє транспортне сполучення та обмежений кадровий потенціал. Відсутність системного маркетингу й сучасного підходу до цифровізації також негативно впливають на конкурентоспроможність області. Водночас, вирішення цих проблем відкриває широкі перспективи для підвищення привабливості регіону серед туристів. Усунення слабких сторін стане ключовим чинником для ефективного використання туристичного потенціалу Житомирщини.

Зовнішні можливості розвитку туристичних ресурсів в контексті забезпечення індустрії туризму Житомирської області - це сприятливі зовнішні чинники, які можуть позитивно вплинути на активізацію туристичної діяльності

та ефективного використання потенціалу регіону.

Результати оцінки зовнішніх можливостей розвитку туристичних ресурсів в контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії Житомирської області представлено у табл. 2.13.

Таблиця 2.13

Результати оцінки зовнішніх можливостей розвитку туристичних ресурсів в контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії Житомирської області

Зовнішня можливість	Оцінка (1–5)	Вага (0–1)	Зважена оцінка
Розширення внутрішнього туризму	5	0,10	0,50
Залучення іноземних інвестицій у сферу туризму	4	0,09	0,36
Підтримка державних та регіональних програм розвитку туризму	4	0,08	0,32
Зростання популярності екологічного та сільського туризму	5	0,09	0,45
Інтеграція до європейського туристичного простору	4	0,08	0,32
Проведення міжнародних та національних туристичних виставок	4	0,07	0,28
Розвиток цифрових платформ для просування туризму	5	0,08	0,40
Підвищення попиту на оздоровчий та медичний туризм	4	0,07	0,28
Співпраця з туристичними компаніями та організаціями інших регіонів та країн	4	0,08	0,32
Можливість участі у міжнародних грантових програмах	5	0,07	0,35
Розвиток фестивального туризму через державну та приватну підтримку	4	0,06	0,24
Зростання зацікавленості у національній культурі, традиціях та історичній спадщині	5	0,13	0,65
Загальна зважена оцінка	x	1,00	4,45

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Визначено, що Житомирська область має значний потенціал для розвитку туристичної галузі, що підтверджується високими оцінками зовнішніх можливостей. Зростаючий інтерес до екологічного, культурного та медичного туризму створює сприятливі умови для залучення туристів з інших регіонів України та з-за кордону. Активна інтеграція до європейського туристичного простору та участь у міжнародних програмах відкриває нові перспективи для інвестицій та популяризації регіону. Розвиток цифрових технологій та онлайн-платформ сприяє ефективнішому просуванню туристичних послуг. Таким

чином, зовнішнє середовище забезпечує потужний імпульс для сталого розвитку туризму на Житомирщині.

Результати оцінки зовнішніх загроз розвитку туристичних ресурсів в контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії Житомирської області представлено у табл. 2.14.

Таблиця 2.14

Результати оцінки зовнішніх загроз розвитку туристичних ресурсів в контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії Житомирської області

Зовнішня загроза	Оцінка (1-5)	Вага (0-1)	Зважена оцінка
Політична нестабільність у країні	5	0,10	0,50
Воєнні дії в Україні	5	0,12	0,60
Зменшення доходів населення	4	0,08	0,32
Висока конкуренція з боку інших регіонів та країн	3	0,08	0,24
Низький рівень міжнародного інтересу до регіону	3	0,07	0,21
Відсутність стабільної державної підтримки туризму	4	0,09	0,36
Вплив глобальних пандемій або екологічних катастроф	4	0,07	0,28
Недостатній рівень міжнародної промоції туристичних об'єктів	3	0,06	0,18
Застаріла або нестабільна законодавча база у сфері туризму	3	0,05	0,15
Зростання цін на енергоносії та транспортні послуги	4	0,07	0,28
Міграція молоді з регіону (зменшення кадрового потенціалу в туризмі)	4	0,06	0,24
Несприятливі зміни клімату	3	0,05	0,15
Загальна зважена оцінка	x	1,00	3,51

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

Зовнішні загрози значно впливають на розвиток туристичних ресурсів Житомирської області. Найбільш критичними факторами є воєнні дії та політична нестабільність, які формують несприятливі умови для внутрішніх і зовнішніх туристів. Додаткову загрозу становить зниження доходів населення та конкуренція з боку інших туристичних регіонів. Недостатня державна підтримка та слабка міжнародна промоція ускладнюють ефективний розвиток галузі. Для подолання цих викликів необхідно розробити стратегії адаптації та підвищення стійкості туристичної сфери регіону.

Для ефективного розвитку індустрії туризму Житомирської області важливо отримати об'єктивну оцінку стану її туристичних ресурсів від фахівців галузі.

Проведення опитування серед провідних менеджерів туристичних агентств м. Житомир дозволить зібрати цінну інформацію про існуючі проблеми та можливості для подальшого розвитку. Кількість респондентів, що складається з 20 кваліфікованих експертів, забезпечить представницький характер дослідження та дозволить виявити найбільш актуальні аспекти для поліпшення туристичного потенціалу області. Аналіз відповідей дозволить виявити ключові проблеми, з якими стикаються туристичні агенції, а також сформулювати рекомендації для підвищення конкурентоспроможності регіону. Збір думок професіоналів у цій сфері сприятиме формуванню стратегії розвитку та вдосконаленню інфраструктури туризму на місцевому рівні. Такий підхід дозволить створити більш ефективні умови для залучення туристів та розвитку індустрії в Житомирській області.

Оцінка проводилась за шкалою від 1 до 5, де 1 - дуже погано, а 5 - відмінно. Середня оцінка вказує на загальний рівень розвитку кожного з аспектів.

Результати проведеного опитування фахівців щодо стану та проблем розвитку туристичних ресурсів у Житомирській області представлено у табл. 2.15.

Таблиця 2.15

Результати проведеного опитування фахівців щодо стану та проблем розвитку туристичних ресурсів у Житомирській області

Питання	Середня оцінка	Проблеми та коментарі
1	2	3
Оцінка загального стану туристичних ресурсів області	3,8	Недостатньо розвинена інфраструктура, брак реклами туристичних об'єктів.
Наявність достатньої кількості туристичних атракцій та об'єктів	3,5	Необхідність в розширенні різноманіття об'єктів для залучення туристів.
Оцінка доступності транспортної інфраструктури для туристів	4,0	Відсутність прямого транспортного сполучення з деякими місцями.
Наявність кваліфікованих туристичних гідів та супроводжувачого персоналу	3,2	Потрібно покращити рівень підготовки гідів та екскурсоводів.
Оцінка розвитку медичних та санаторних послуг для туристів	3,0	Недостатня кількість санаторіїв і медичних послуг для туристів.
Чи достатньо туристичних маршрутів для розвитку туризму в області?	3,7	Необхідне розширення маршрутів та їх маркетингове просування.

Продовження таблиці 2.15

1	2	3
Наявність сучасних готельних комплексів та місць для розміщення	3,4	Потребує модернізації існуючі готелі та збільшення кількості місць для розміщення.
Розвиток екологічного туризму в області	4,1	Мають великий потенціал природні території, але потрібні інвестиції в розвиток екологічної інфраструктури.
Спеціальні пропозиції для розвитку культурного туризму	3,9	Багато важливих культурних об'єктів залишаються невідомими широкому загалу.
Оцінка впливу природних ресурсів на розвиток туризму	4,2	Природні ресурси дуже важливі для розвитку туризму, але потребують належного збереження.
Оцінка інфраструктури для організації подій та фестивалів	3,6	Потрібне покращення умов для проведення міжнародних фестивалів.
Загальна оцінка розвитку туристичного потенціалу Житомирської області	3,8	Потрібно інвестувати в маркетинг, розвиток інфраструктури та підвищення рівня обслуговування.

Джерело: складено автором на основі результатів опитування

Результати опитування фахівців підтверджують, що туристичні ресурси Житомирської області мають значний потенціал для розвитку, але існують певні проблеми. Серед сильних сторін відзначено природні ресурси та доступність транспортної інфраструктури, однак недостатньо розвинута готельна інфраструктура та кваліфікація персоналу є серйозними перешкодами. Оцінка стану туристичних атракцій і маршрутів також показує потребу в їх розширенні та кращому маркетинговому просуванні. Фахівці відзначили важливість розвитку екологічного та культурного туризму, які потребують інвестицій і покращення умов для проведення фестивалів. Загалом, Житомирська область має хороші перспективи, але потребує комплексного підходу до розвитку туристичної інфраструктури та маркетингу.

Найбільш визначальні проблеми туристичних ресурсів в контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії Житомирської області наведено на рис. 2.1.

Таким чином, можна зробити висновок, що подальше розширення потенціалу використання туристичних ресурсів Житомирської області є важливим кроком для стимулювання економічного розвитку регіону.

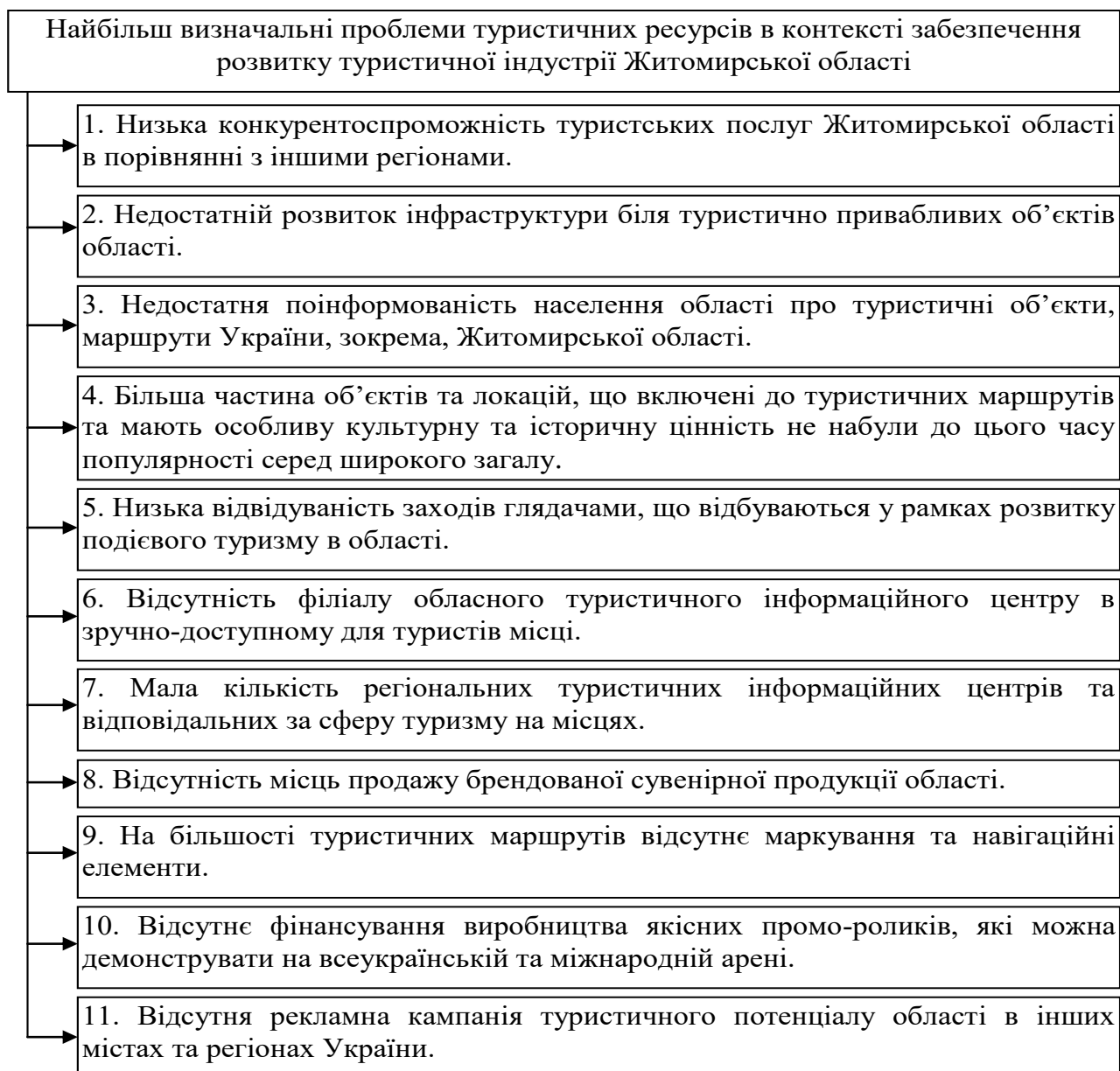

Рис. 2.1. Визначальні проблеми туристичних ресурсів в контексті забезпечення розвитку туристичної індустрії Житомирської області

Джерело: розроблено автором

Розвиток інфраструктури, покращення маркетингових стратегій і збільшення інвестицій у туристичний сектор допоможе залучити більше туристів і створити нові робочі місця. Інвестиції в інфраструктуру, зокрема в готельний бізнес і транспорт, є необхідними для забезпечення комфортних умов для туристів. Для досягнення цих цілей потрібно провести додаткові дослідження, спільні проекти та ефективне використання існуючих туристичних ресурсів області.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ ТУРИСТИЧНИХ РЕСУРСІВ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ ІНДУСТРІЇ ТУРИЗМУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Удосконалення використання туристичних ресурсів Житомирської області є ключовим чинником для забезпечення сталого розвитку індустрії туризму регіону. Сучасний стан туристичної сфери свідчить про значний потенціал області, який наразі використовується не в повній мірі. Природно-рекреаційні, історико-культурні, архітектурні та екологічні ресурси Житомирщини створюють усі передумови для формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Проте відсутність належної інфраструктури, інформаційної підтримки, інвестицій та маркетингового супроводу суттєво стримує розвиток галузі. Удосконалення механізмів управління, створення ефективних стратегій просування та активна співпраця з бізнесом сприятимуть підвищенню привабливості регіону. Особливої уваги потребує розвиток тематичних видів туризму, таких як зелений, культурно-пізнавальний, медичний і релігійний [14; 20].

Удосконалення використання ресурсів також передбачає збереження природного середовища та культурної спадщини. Раціональне планування та інтеграція інноваційних підходів дозволять підвищити якість туристичних послуг і рівень обслуговування. Житомирщина має всі шанси стати одним із провідних туристичних центрів України. Тому системна робота над удосконаленням ресурсного потенціалу є необхідною умовою розвитку туризму в області [37].

Визначення рекомендованих стратегій розвитку індустрії туризму на основі SWOT-аналізу є доцільним кроком для забезпечення ефективного використання туристичних ресурсів Житомирської області. Такий підхід дозволяє всебічно оцінити внутрішні сильні й слабкі сторони регіону, а також зовнішні можливості та загрози. Завдяки SWOT-аналізу можна сформувані обґрунтовані управлінські

рішення щодо розвитку туристичної сфери. Це сприятиме створенню конкурентоспроможного туристичного продукту, підвищенню інвестиційної привабливості та сталому зростанню туристичного потоку в регіоні [9].

Загальна SWOT-матриця з обґрунтуванням стратегій розвитку індустрії туризму Житомирської області на основі виявлених сильних і слабких сторін, а також можливостей і загроз представлена у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

SWOT-матриця розвитку індустрії туризму Житомирської області

Сильні сторони (S)	Слабкі сторони (W)
1. Високий природно-рекреаційний потенціал	1. Незадовільна туристична інфраструктура
2. Багата культурно-історична спадщина	2. Низький рівень сервісу
3. Наявність туристичних центрів у Житомирі, Бердичеві, Коростені	3. Недостатнє фінансування галузі
4. Відомі бренди, пов'язані з відомими особистостями (Леся Українка, Корольов, Ріхтер)	4. Слабка міжнародна промоція
5. Наявність санаторно-курортного потенціалу	5. Відсутність чіткої стратегії розвитку туризму
6. Туристичні магніти: Музей космонавтики, Замок Радомисль, Камінне село	6. Низька якість доріг до окремих туристичних об'єктів
Можливості (O)	Загрози (T)
1. Зростання попиту на внутрішній туризм	1. Військова загроза, політична нестабільність
2. Участь у програмах транскордонного співробітництва, грантах ЄС	2. Зниження купівельної спроможності населення
3. Розвиток зеленого, медичного, фестивального та MICE-туризму	3. Конкуренція з боку інших туристичних регіонів
4. Популяризація екологічного туризму	4. Зниження зацікавленості інвесторів
5. Використання цифрових платформ для промоції регіону	5. Урбанізація та деградація природних об'єктів
6. Партнерство з громадами у створенні нових туристичних продуктів	6. Недостатня підтримка галузі на державному рівні

Джерело: складено автором на основі власних досліджень

За результатами проведеного дослідження представлено рекомендовані стратегії на основі SWOT-аналізу щодо розвитку індустрії туризму Житомирської області (рис. 3.1).

Рис. 3.1. Рекомендовані стратегії на основі SWOT-аналізу щодо розвитку індустрії туризму Житомирської області

Джерело: розроблено автором

Сучасні тенденції розвитку туристичної галузі вимагають переходу до інноваційної моделі управління туристичними ресурсами. Традиційні підходи вже не забезпечують належного рівня конкурентоспроможності та привабливості регіону на туристичній карті України та світу. Житомирська область володіє унікальним природним, історичним та культурним потенціалом, однак ефективне його використання потребує впровадження сучасних технологій та креативних рішень. Інноваційна модель розвитку передбачає цифровізацію туристичних послуг, розвиток еко- і медичного туризму, створення інтерактивного туристичного середовища. Вона також забезпечує адаптацію регіонального туризму до викликів часу та очікувань туристів нового покоління. Перехід на інноваційну модель є ключовим чинником сталого

розвитку туристичної індустрії Житомирщини.

Орієнтований перелік інноваційних напрямів розвитку туристичних ресурсів в індустрії туризму запропоновано у табл. 3.2.

Таблиця 3.2

Орієнтований перелік інноваційних напрямів розвитку туристичних ресурсів в індустрії туризму

Інноваційний напрям	Опис
Цифровізація туризму	Створення інтерактивних онлайн-карт, мобільних додатків для туристів, віртуальних екскурсій та 3D-турів визначними місцями області.
Зелений (екологічний) туризм	Розвиток екомаршрутів, організація еко-таборів, використання екологічних матеріалів у туристичній інфраструктурі, популяризація природоохоронних територій.
Культурно-креативний туризм	Проведення арт-фестивалів, майстер-класів із традиційних ремесел, відтворення історичних подій і костюмованих дійств.
Медичний і wellness-туризм	Використання радонових вод, розвиток санаторно-оздоровчої інфраструктури, створення центрів здоров'я, SPA-комплексів.
Розумна інфраструктура	Встановлення "розумних" туристичних інформаційних терміналів, електронних систем навігації та бронювання, сенсорних кіосків у популярних локаціях.
Розвиток агротуризму	Організація турів на ферми, дегустацій локальних продуктів, сільські садиби з елементами традиційного побуту, взаємодія з природою.
Інклюзивний туризм	Розробка туристичних маршрутів, адаптованих для людей з інвалідністю, забезпечення доступності музеїв, природних об'єктів, місць відпочинку.
Гейміфікація туристичного досвіду	Використання елементів гри в екскурсіях - квести, інтерактивні подорожі, «мисливські» тури за легендами чи скарбами.
Маркетинг через соціальні мережі та блогінг	Активне залучення тревел-блогерів, інфлюенсерів для популяризації регіону, створення фото- і відеоконтенту.
Кластери туристичної співпраці	Формування партнерських об'єднань між громадами, бізнесом і владою з метою спільного розвитку туристичних маршрутів, брендів і продуктів.

Джерело: розроблено автором

Узагальнюючи результати аналізу інноваційних напрямів розвитку туристичних ресурсів Житомирської області, можна зробити висновок, що регіон має значний потенціал для впровадження сучасних підходів у туристичній сфері. Використання цифрових технологій, розвиток віртуальних турів, смарт-навігації та мобільних застосунків здатні значно покращити доступність та

привабливість туристичних об'єктів. Зростає інтерес до зеленого туризму, що відкриває нові можливості для розвитку екологічних маршрутів і фермерських локацій. Важливим є також активне залучення місцевих громад до створення нових продуктів туризму, що сприятиме економічному зростанню територій. Отже, інноваційний вектор розвитку дозволить Житомирській області не лише зберегти, а й якісно модернізувати свої туристичні ресурси.

За результатами проведеного дослідження можна запропонувати систему заходів щодо впровадження інноваційних напрямів розвитку туристичних ресурсів у Житомирській області, що представлено у табл. 3.3.

Таблиця 3.3

Авторський підхід щодо впровадження інноваційних напрямів розвитку туристичних ресурсів у Житомирській області

Інноваційний підхід	Туристична атракція (ресурс)	Місце реалізації	Зміст ймовірних результатів
1	2	3	4
Створення мобільного додатку «ТурЖитомирщина»	Всі ключові туристичні маршрути області	Вся Житомирська область	Забезпечення зручної навігації, збільшення туристичних потоків, популяризація маловідомих локацій
Впровадження віртуальних екскурсій	Музей космонавтики ім. С. П. Корольова	м. Житомир	Підвищення інтересу до музею, можливість дистанційного знайомства з експозиціями
Розробка вело- та еко-маршрутів	Поліський природний заповідник, р. Уж	Олевський, Овруцький райони	Розвиток зеленого туризму, залучення молоді та іноземних туристів
Смарт-інфраструктура на туристичних об'єктах	«Замок Радомисль», Кмитівський музей	Радомишль, Кмитів	Оснащення інтерактивними панелями, системами онлайн-бронювання, підвищення якості обслуговування
Створення туристично-культурних кластерів	Місто Коростень, Новоград-Волинський	Північний підрайон	Згуртування бізнесу, влади та громади для розвитку комплексного турпродукту
Проведення віртуальних фестивалів та подій	Бердичівський фестиваль органної музики	м. Бердичів	Розширення аудиторії фестивалів, промоція області на міжнародному рівні
Цифрова археологія та 3D-реконструкція пам'яток	Руїни замку Тишкевичів у Андрушівці	Андрушівський район	Відновлення історичного вигляду об'єкта, зростання туристичної цінності

Продовження таблиці 3.3

1	2	3	4
Встановлення VR-зон на об'єктах спадщини	Музей родини Косачів, літературний музей	Звягель, Житомир	Поглиблення емоційного занурення туриста в історичне середовище
Розвиток фермерського туризму	Місцеві фермерські господарства (сири, мед, ягоди)	Житомирський, Радомишльський, Чуднівський райони	Збільшення доходів селян, створення нових форм зайнятості, збереження традицій
Запуск тематичних квестів та турів	Садиба Терещенків, старовинні мастки	Червоне, Андрушівка, Ружин	Активізація молодіжного туризму, цікавість до історії та культури області

Джерело: розроблено автором

Отже, можна стверджувати, що інноваційні напрями розвитку туристичних ресурсів Житомирської області відкривають широкі перспективи для підвищення конкурентоспроможності регіону на туристичному ринку. Впровадження цифрових технологій, таких як мобільні додатки, VR-екскурсії та смарт-інфраструктура, сприяє зручності для туристів і залученню нових цільових аудиторій. Розвиток еко- та фермерського туризму забезпечує збереження природної та культурної спадщини та стимулює розвиток сільських територій. Тематичні квести, кластеризація та віртуальні заходи дають можливість урізноманітнити туристичну пропозицію області. Запропоновані заходи не лише покращують туристичний сервіс, а й сприяють створенню нових робочих місць і соціально-економічному зростанню регіону. Таким чином, впровадження інновацій є ключовим чинником у забезпеченні сталого розвитку індустрії туризму Житомирської області.

Прогнозування соціально-економічних показників розвитку індустрії туризму є важливим інструментом стратегічного планування [9]. Воно дозволяє оцінити потенційні результати впровадження інноваційних напрямів у використанні туристичних ресурсів Житомирської області. Завдяки прогнозам можна визначити пріоритетні напрями інвестицій, ефективно розподіляти ресурси та формувати обґрунтовані управлінські рішення. Особливо актуальним це є в умовах необхідності модернізації туристичної інфраструктури та активізації туристичної діяльності на регіональному рівні [20]. Таким чином,

прогнозування сприятиме створенню сприятливого середовища для сталого розвитку туризму на Житомирщині.

Результати прогнозування соціально-економічних показників розвитку індустрії туризму Житомирської області після впровадження інноваційних напрямів використання туристичних ресурсів представлено у табл. 3.4.

Таблиця 3.4

Результати прогнозування соціально-економічних показників розвитку індустрії туризму Житомирської області після впровадження інноваційних напрямів використання туристичних ресурсів

Показник	Поточний стан (2024 р.)	Прогноз (2026 р.)	Прогноз (2028 р.)	Очікуваний ефект
Кількість туристів (внутрішніх та іноземних), тис. осіб	120	160	220	Зростання туристичного потоку завдяки цифровізації та тематичним маршрутам
Доходи від туризму, млн. грн.	250	370	520	Збільшення фінансових надходжень до бюджету регіону
Кількість нових робочих місць у сфері туризму, осіб	1100	1500	2200	Підвищення зайнятості населення, особливо в сільських громадах
Рівень завантаження туристичної інфраструктури, %	45	60	75	Оптимізація використання готелів, садиб, екскурсійних послуг
Інвестиції у сферу туризму, млн. грн.	40	80	150	Притік інвестицій у розвиток інфраструктури, цифрові проекти та креативні простори
Кількість туристичних об'єктів, що модернізовані, од.	20	45	70	Покращення якості обслуговування та доступності культурно-природної спадщини
Рівень екологічної сталості	Середній	Високий	Високий	Стимулювання еко-туризму та впровадження принципів сталого розвитку

Джерело: розроблено автором

Отже, за результатами прогнозування очікується істотне зростання кількості туристів, що свідчить про ефективність цифровізації, популяризації тематичних маршрутів та покращення маркетингу регіону. Водночас прогнозується значне збільшення доходів від туризму, що сприятиме наповненню місцевих бюджетів та економічному зростанню. Позитивним

наслідком стане також створення нових робочих місць, що особливо важливо для розвитку сільських територій. Інвестиційна активність у сфері туризму зросте майже вчетверо, що дозволить модернізувати велику кількість туристичних об'єктів і підвищити рівень обслуговування. Загалом очікується зростання екологічної сталості, що дозволить зберегти природну спадщину та сприяти розвитку еко-туризму.

Таким чином, можна зробити висновок, що необхідність комплексного підходу до удосконалення використання туристичних ресурсів Житомирської області зумовлена потребою оптимізації існуючих туристичних можливостей та забезпечення сталого розвитку індустрії туризму. Важливим є не лише покращення інфраструктури та модернізація об'єктів, а й розвиток нових форм туризму, які можуть залучити ширшу аудиторію. Впровадження інноваційних технологій, таких як цифровізація та екологічно сталий туризм, сприятиме значному підвищенню привабливості регіону для внутрішніх та міжнародних туристів. Не менш важливим є інтегрування місцевих громад у туристичні процеси, що дозволить підвищити зайнятість населення та забезпечити більш рівномірний розвиток територій. Для досягнення максимальних результатів необхідно забезпечити синергію між державними, приватними та громадськими ініціативами. Комплексний підхід передбачає розвиток інфраструктури, покращення обслуговування туристів, підтримку місцевих традицій і культур, а також просування Житомирщини на національному та міжнародному рівнях. Це дозволить не лише збільшити туристичний потік, а й створити сприятливі умови для сталого економічного зростання області.

ВИСНОВКИ

За результатами проведеного дослідження напрямів формування та використання туристичних ресурсів як передумови розвитку індустрії туризму Житомирської області можна зробити наступні висновки:

1. Визначено, що туристичні ресурси - це сукупність природних, культурно-історичних, соціально-економічних та інфраструктурних елементів території, що мають споживчу цінність для туристів, формують основу туристичного продукту, забезпечують задоволення рекреаційних потреб людини та виступають передумовою розвитку туристичної діяльності в регіоні. Туристичні ресурси є ключовим елементом формування і розвитку індустрії туризму, оскільки вони визначають привабливість території для відвідувачів.

2. Узагальнено, що туристичні ресурси виконують важливі завдання у формуванні та розвитку індустрії туризму, оскільки вони є основою для створення туристичного продукту та приваблюють туристів до певних регіонів. Вони забезпечують можливості для відпочинку, оздоровлення та пізнання, а також сприяють розвитку інфраструктури та створенню нових робочих місць. Туристичні ресурси також є важливим чинником для економічного зростання, оскільки залучають інвестиції, підтримують місцеву економіку і сприяють розвитку суміжних галузей, таких як транспорт, харчування та готельний бізнес.

3. Встановлено, що туристичні ресурси займають ключове місце у розвитку індустрії туризму, оскільки саме вони створюють основу для формування туристичних продуктів і визначають привабливість певних територій для туристів. Природні, культурно-історичні, соціально-економічні та інтелектуальні ресурси мають великий потенціал для залучення туристичних потоків і забезпечують різноманітність пропонованих послуг. Без належного використання та розвитку цих ресурсів неможливо створити конкурентоспроможний туризм, здатний приносити економічний ефект для регіону.

4. Обґрунтовано, що індустрія туризму Житомирської області - це сукупність економічних, соціокультурних та організаційних елементів, що забезпечують створення, розвиток і просування туристичних продуктів на основі використання унікальних природних, історико-культурних та рекреаційних ресурсів регіону. Визначені параметри свідчать про значний потенціал Житомирської області для розвитку індустрії туризму, який може бути реалізований через ефективне використання природних та культурно-історичних ресурсів, покращення інфраструктури та активне просування регіону на туристичному ринку.

5. Встановлено, що індустрія туризму Житомирської області стикається з низкою системних проблем, що гальмують її розвиток. Серед ключових викликів - недостатній рівень інфраструктури, слабке просування туристичних ресурсів та обмежене фінансування з боку держави й місцевих органів. Також спостерігається нестача кваліфікованих кадрів і незадовільний стан транспортного сполучення, що ускладнює доступ до об'єктів туризму. Відсутність стратегічного планування та цифрових рішень знижує конкурентоспроможність регіону на туристичному ринку.

6. Узагальнено, що Житомирська область володіє значним потенціалом для розвитку туризму завдяки різноманітним природним, культурно-історичним та соціально-економічним ресурсам. Природні ландшафти, включаючи ліси, річки та озера, створюють сприятливі умови для екологічного та активного туризму. В області збереглися численні пам'ятки архітектури та музеї, що відображають багатий історичний та культурний спадок. Проте для покращення туристичної інфраструктури необхідно вдосконалити готельну мережу, ресторанний бізнес та підвищити рівень кваліфікації туристичних працівників. Важливо також активізувати маркетингові стратегії та поліпшити доступ до інформаційних послуг для залучення більшої кількості туристів.

7. Оцінка туристичних ресурсів Житомирської області показує, що регіон має значний потенціал для розвитку різних видів туризму. Природні ресурси області, зокрема унікальні ландшафти, лісові масиви та водні об'єкти, створюють

сприятливі умови для екологічного, спортивного та активного туризму. Важливими аспектами є розвиток інтелектуальних і людських ресурсів, включаючи кваліфікованих екскурсоводів та маркетингові стратегії, що допомагають ефективно просувати туристичні можливості області.

8. Обґрунтовано, що подальше розширення потенціалу використання туристичних ресурсів Житомирської області є важливим кроком для стимулювання економічного розвитку регіону. Розвиток інфраструктури, покращення маркетингових стратегій і збільшення інвестицій у туристичний сектор допоможе залучити більше туристів і створити нові робочі місця. Інвестиції в інфраструктуру, зокрема в готельний бізнес і транспорт, є необхідними для забезпечення комфортних умов для туристів. Для досягнення цих цілей потрібно провести додаткові дослідження, спільні проекти та ефективно використання існуючих туристичних ресурсів області.

9. Встановлено, що сучасні тенденції розвитку туристичної галузі вимагають переходу до інноваційної моделі управління туристичними ресурсами. Традиційні підходи вже не забезпечують належного рівня конкурентоспроможності та привабливості регіону на туристичній карті України та світу. Інноваційна модель розвитку передбачає цифровізацію туристичних послуг, розвиток еко- і медичного туризму, створення інтерактивного туристичного середовища. Вона також забезпечує адаптацію регіонального туризму до викликів часу та очікувань туристів нового покоління.

10. Доведено, що необхідність комплексного підходу до удосконалення використання туристичних ресурсів Житомирської області зумовлена потребою оптимізації існуючих туристичних можливостей та забезпечення сталого розвитку індустрії туризму. Важливим є не лише покращення інфраструктури та модернізація об'єктів, а й розвиток нових форм туризму, які можуть залучити ширшу аудиторію. Впровадження інноваційних технологій, таких як цифровізація та екологічно сталий туризм, сприятиме значному підвищенню привабливості регіону для внутрішніх та міжнародних туристів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алешугіна Н.О. Рекреаційно-туристичні ресурси України з основами туристичного ресурсознавства : навч. посіб. Чернігів : Вид-во ЧНТУ, 2015. 492 с.
2. Андрієць О.С. Цільове використання пам'яток історико-культурної спадщини Житомирщини як передумова розвитку туризму в регіоні. Актуальні проблеми, сучасний стан та перспективи розвитку індустрії туризму в Україні та Польщі: матеріали VI Міжнародної науковопрактичної конференції. Житомир, 2012. С. 173-176.
3. Андрушенко В. Особливості природно-рекреаційних ресурсів Житомирщини. Вісник Львівського національного аграрного університету. Серія : Економіка АПК. 2015. № 22 (2). С. 89-94.
4. Антонюк Д. Чотири мандрівки Житомирщиною: путівник. К.: Грані-Т, 2008. 72 с.
5. Атлас «Знайомтесь Україна» / Н.О. Крижова, Л.М. Веклич. К : ДНВП «Картографія», 2009. 144 с.
6. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: Методологія та методика аналізу, термінологія районування : монографія. К. : Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2001. 395 с.
7. Виговська Н.Г. Стратегічний розвиток туристичної галузі в Житомирській області. Вісник ЖДТУ. 2018. №2 (84). С. 118-124.
8. Волошин І., Матвійчук Л, Герасимчук Б. Еколого-економічний аналіз чинників впливу на стан та розвиток туристичних ресурсів. Вісник Львівського університету. Серія : Географічна. 2013. Вип. 41. С. 76-82.
9. Гринько Т.В. Удосконалення управління підприємствами туристичної сфери. Економіка. Фінанси. Право. 2017. №5. С. 13–15.
10. Гурська І.С. Федуняк І.О., Стемковська І.В. Формування та перспективи розвитку ринку туристичних послуг в Україні під час та після пандемії. Агросвіт. 2021. №5. С. 63-67.
11. Державна служба статистики України: офіційний сайт. Економічна

статистика. Розвиток підприємництва. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>

12. Домбровська С.М., Білотіл О.М., ПомазаПономаренко А.Л. Державне регулювання туристичної галузі України : монографія. Х. : НУЦЗУ, 2016. 196 с.

13. Дунаєвська О.Ф. Перспективи розвитку релігійного туризму на Житомирщині. URL: <http://www.geolgt.com.ua/images/stories/zbirnik/vipusk18/v1825.pdf>.

14. Дядечко Л. П. Економіка туристичного бізнесу: навч. посібник. К. : Центр учбової літератури, 2014. 224 с.

15. Закон України «Про захист прав споживачів» від 12 травня 1991 року № 1023-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text>

16. Закон України «Про курорти» від 5 жовтня 2000 року № 2026-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2026-14#Text>

17. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991 року № 1264-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1264-12#Text>

18. Закон України «Про туризм» від 15 вересня 1995 року № 324/95-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/324/95-вр#Text>

19. Камінецький В.В. Аналіз та оцінка туристично-рекреаційного потенціалу Житомирської області. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2018. №10. URL: http://www.dy.nayka.com.ua/pdf/10_2018/101.pdf

20. Кифяк В. Ф. Організація туристичної діяльності в Україні. Чернівці : Книги-XXI, 2012. С. 325-330.

21. Колесник О. О. Туристична діяльність як фактор соціально-економічного розвитку Житомирського регіону / Житомирщина: минуле, сьогодення, поступ у майбутнє. Наук. зб. / За заг. ред. П. Ю. Саух, О.М. Швидак, І. І. Ярмошик та ін. Т. 2. Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І.Франка, 2007. 312 с.

22. Корнєєва О.В. Теоретична основа сутності туристичних ресурсів. Перший крок у науку : зб. наук. пр. студ. та магістрантів. Вип. 4. Луганськ : Вид-во ДЗ «ЛНУ імені Тараса Шевченка», 2011. С. 64-70.

23. Костриця М. М. Житомирщина туристична: краєзнавчі нариси / М. М.

Костриця, М. Ю. Костриця; за ред М. Ю. Костриця. Житомир : ЖДТУ, 2009. 132 с.

24. Кулаковська І.М. Етнокультурні ресурси Житомирщини як туристичні атракції: історіографія та джерельна база дослідження. Культура України. 2013. Випуск 41. С. 131-140.

25. Любіцева О.О., Панкова Є.В., Стафійчук В.І. Туристичні ресурси України : навч. посіб. К. : Альтерпрес, 2007. 369 с.

26. Майстро С.В., Домбровська С.М. Особливості державного управління рекреаційним туризмом України : монографія. Х., 2017. 198 с.

27. Макарчук І.М., Перчук О.В., Перчук О.В. Туристичні ресурси та інфраструктура як важливі складові розвитку економіки та туризму регіону. Економічний вісник університету. Випуск № 45. 2020. С. 93-99.

28. Мархонос С.М., Турло Н.П. Діагностика забезпечення туристичними ресурсами регіонів України. Науковий вісник ЧДІЕУ. 2011. № 3 (11). С. 86-90.

29. Матвійчук Л.Ю. Аналіз чинників впливу на стан та розвиток туристичних ресурсів. Наукові записки Націон. ун-ту «Острозька академія». Серія «Економіка». 2012. Вип. 19. С. 172-175.

30. Матвійчук Л.Ю. Теоретичні основи типології та специфіки туристичних ресурсів. Економіка. Управління. Інновації. 2011. №1(5). URL: https://tourlib.net/statti_ukr/matvijchuk2.htm

31. Менеджмент і маркетинг туризму: навч. посібник / Т.М. Афонченкова, О.В. Булюк, Б.П. Масенко та ін.; за ред. О.Є. Лугініна. К.: Видавництво Ліра, 2012. 364 с.

32. Немець Л. М. Туристсько-рекреаційні ресурси світу : навч.- метод. посібник. Х., ХНУ ім. В. Н. Каразіна, 2015. 102 с.

33. Обласна цільова програма розвитку туризму в Житомирській області на 2021-2023 роки. URL: <https://oda.zht.gov.ua/wp-content/uploads/2020/11/PROGRAMA-1.pdf>

34. Пам'ятки архітектури національного значення. Житомирська область. URL: <https://ukrainaincognita.com/derzhavnyi-reestr-nerukhomykh->

ram039yatokukrainy-2/pamyatky-arkhitektury-natsionalnogo-znachennya-zhy

35. Природно-заповідний фонд Житомирської області. URL: <https://eprdep.zht.gov.ua/bioresursy30.12.2020.htm>

36. Розпорядження Кабінету Міністрів України Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2027 року URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>

37. Северин О. Туристичний потенціал Житомирської області та його характеристика. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/retrieve/14155/c%2041%20p>

38. Стратегія розвитку Житомирської області на період до 2027 року в галузі туризму. URL: <https://zt.dsns.gov.ua/upload/4/2/5/8/1/0/2021-10-1-mpostrategiya-do-2027-roku.pdf>

39. Тищенко С. Сучасний стан розвитку туристичної галузі Житомирщини. Науковий вісник Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки. 2020. №5(409). С. 133-139.

40. Туристські ресурси України: конспект лекцій. Для здобувачів вищої освіти, які навчаються за спеціальністю 242 «Туризм» за усіма формами навчання / Укладач О.В. Поступна. Х.: НУЦЗУ, 2020. 209 с.

41. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та культурологія : підруч. К. : Центр навчальної літератури, 2007. 312 с.

42. Шиманська В.В. SWOT-аналіз туристичного комплексу Житомирщини. Економіка. Управління. Інновації. 2011. №1 (5). С. 25-29.

43. Щабельська В.Г. Туристсько-рекреаційний потенціал Житомирської області і розвиток субрегіональної системи розселення. Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 4. Географія і сучасність. 2015. Вип. 19 (33). С. 250-260.

44. Яковлева Т., Беспалова Н. Сучасні аспекти розвитку туристичних ресурсів. Молодий вчений. 2020. №5 (81). С. 208-211. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2020-5-81-43>